

Uppsala län.

Uppsala.

Akademiapoteket Kronan.

1628.

Under Gustaf II Adolfs regering torde Uppsala hafva erhållit sitt första apotek, nuvarande akademiapoteket Kronan.* Den 24 jan. 1628 fick nämligen Simon Wolimhaus tillstånd att inrätta ett apotek under Uppsala akademi. Med detta apotek förenades vissa af drottning Kristina d. 18 juni 1648 förnyade privilegier; så befriades innehafvaren i likhet med öfriga akademistatens medlemmar från erläggande af skatt, erhöll tullfrihet å de varor, han för apotekets räkning behöfde införskrifva från utländsk ort samt fick ensamrätt att vara apotekare i Uppsala. Om någon jämte honom sålde sådana materialier eller species, som funnes uti apoteket i U., skulle dessa vara förverkade till Uppsala hospital och försäljaren straffas för förbudets öfverträdande. Samma privilegier skulle Wolimhaus' söner åtnjuta, om dessa komme att efterträda sin fader.

Angående apotekets läge är detta för de tre första innehafvarnes tid okänt, men enligt en karta öfver staden sådan den var före branden 1702 var apoteket då beläget där nuvarande rådhuset står, och är det troligt, att detsamma ganska tidigt blef förlagd till denna plats. Efter nämnda brand förvärfvades apotekshuset af staden, som där uppförde rådhus. Hvar apoteket då inrättades har ej kunnat utrönas, men man vet att apotekaren Andreas Möllenhoff enligt kronouppbördslängden 1764 var upptagen såsom boende i gården n:o 7, kvarteret Råd-

* Sacklén uppgifver, att Simon Berchelt troligen varit apotekare i Uppsala, där i så fall ett apotek skulle funnits omkring 1583. Så torde dock ej varit förhållandet, då B. åren 1580—92 var hofapotekare hos konung Johan III (jmf sid. 11).

huset. Först från denna tid, eller d. 20 nov. 1766, då M. erhöll sitt privilegium, fick akademiapoteket namnet Kronan. Uppsala hade då fått sitt andra apotek, det år 1756 beslutade stads- och provinsialapoteket Upplands vapen, numera Lejonet. Möllenhoffs efterträdare Hans Henric Harder köpte d. 29 aug. 1801 gården n:o 2 i kvarteret S:t Per, med nuvarande adress Svartbäcksgatan 7, där apoteket sedan denna tid varit beläget. Genom K. brevet d. 22 dec. 1911 föreskrefs att apoteket Kronan skulle vara förlagdt inom det område af Svartbäcksloten i Uppsala, hvilket i sydost begränsades af S:t Persgatan och i sydväst af Svartbäcksgatan, med rätt till apotekets förläggning äfven vid yttersidorna af de delar af nämnda gator, som begränsade ifrågavarande område.

Privilegiet är af amorteringsfonden inlöst med 120,000 kronor.

WOLIMHAUS, SIMON.* Född d. . . . 1601 i staden Königsee i Thüringen.

Föräldrar: JOHANNES WOLIMHAUS, borgmästare i Königsee, död 1620, och ELISABETH KIRCHNER, död 1614.

Efter att i barndomen hafva besökt fädernestadens skola och omkring 1614 kommit till gymnasiet i Gotha, måste W. vid sin moders död afbryta studierna. Han ägnade sig då åt apotekaryrket och kom först i lära hos Erasmus Bone i Saalfeld år 1616. Därefter skickades han af sin fader två år senare till Meissen till Christian Beck, doktor och »medicamentarius» åt hertigen af Sachsen. Hos denne Beck vistades han några år, men flyttade efter faderns död till Frankfurt an der Oder och ett år senare till Danzig. Då man där från Stockholm efterfrågade någon som kunde bistå konungens lifapotekare begagnade W. det erbjudna tillfället och kom så öfver till Sverige. År 1626 bosatte han sig i Uppsala, och var den förste som där, enligt konung Gustaf II Adolfs önskan, upprättade ett apotek.

* Uppgifterna om S. Wolimhaus från dennes tidigare år äro hämtade ur det eftermäle om honom, som återfinnes i rektor Joannes Scheffers tryckta papper, efter ett af lektor Joh. Bergman från den latinska texten verkställt sammandrag.

Af tryckta arbeten, som W. utgifvit, märkas bland andra dels en »Läkarebok för alla dem som hästar hafva till att sköta», dels åskilliga skrifter i religiösa, särskildt kyrkohistoriska ämnen, hvarmed han gärna sysselsatte sig.

Död d. 16 okt. 1658 i Uppsala.

Gift 1) d. 24 juni 1626 i Stockholm med HELENA NILSDOTTER, född 1607, död d. 28 april 1645, dotter till kaptenen NILS JONASSON i Göteborg, och ELISABETH . . .

Barn: JOHAN — — —; — NILS, född d. . . , död 1665 eller 1666, apotekare, se nedan; — FREDRIK — — —; — NIKOLAUS — — —; de båda senare finnas upptagna i Uppsala universitets matrikel för åren 1640—41; — två döttrar, af hvilka MARGARETA, gift med majoren CHRISTOFFER BRUN, adlad Brunschöld, född 1652, död 1722.

2) d. . . . 1647 med CATARINA ANDERSDOTTER BRANDT, dotter till kyrkoherden i Börstil ANDERS BRANDT.

Barn: JAKOB, född d. 1 mars 1648, död d. 11 mars 1701, adlad GYLLENBORG, greve; — ANDERS, född d. . . . 1649, död d. 10 okt. 1725, adlad LEJONSTEDT, greve, riksråd.

ROBERG, DANIEL. D. 6 mars 1659 uppdrogs åt R. befattningen som akademiapotekare i Uppsala på villkor, å hvilka han dock ej reflekterade, utan s. å. återflyttade till Stockholm. (Se under apoteket Lejonet i Stockholm, sid. 16.)

WOLIMHAUS, NILS. Innehade akademiapoteket i Uppsala åren 1659—63. (Se under apoteket Lejonet i Gäfle.)

GOTTFRED, PETTER.* Efter kallelse från Uppsala akademi köpte G. 1663 akademiapoteket af N. Wolimhaus, samt erhöll d. 10 febr. s. å. fullmakt af änkedrottning Hedvig Eleonora, försedd äfven med K. rådets underskrift. På grund af mellan Gottfred och Wolimhaus sedermera uppkommen tvist angående köpet, salubjöd den senare 1664 ånyo apoteket men stannade det härvid, då öfverenskommelse mellan parterna träffades. År 1687 tilläts G. som kompanjon med sig förena Johan Höcker (se nedan).

* Om denne liksom om Johan Höcker hafva uppgifter ej kunnat erhållas på grund af det mycket bristfälliga skick, i hvilket Uppsala kyrkoarkiv och andra handlingar från den tiden nu befinna sig.

HÖCKER, JOHAN. Född i Hamburg, Tyskland.

Föräldrar: Juris doktor URBAN HÖCKER och ELISABETH MARGARETA EBELINGK.

H. kom att öfverflytta till Sverige därigenom, att en svåger till hans fader, med. dr. Johann Albrecht Huswedel, kallades till Stockholm som kunglig lifläkare. Från 1687 var H. kompanjon med apotekaren Petter Gottfred på akademiapoteket i Uppsala.

Död 1696 i Uppsala.

VOIGTLENDER, SIEGFRID HARTVIG. Född i Tyskland.

V., som inflyttade till Sverige, blef 1697 innehafvare af akademiapoteket i Uppsala.

Död d. . . dec. 1716 i Uppsala och begrafven d. 20 i samma månad.

Gift 1) d. 24 okt. 1697 med ANNA MARGARETHA HÖCKER, född d. . . ., död d. . . . 1708, begrafd d. 13 dec., dotter till juris doktor URBAN HÖCKER i Hamburg och ELISABETH MARGARETHA EBELINGK och syster till Voigtlanders företrädare, apotekaren Johan Höcker.

Barn: JOHAN EBERHARD, född d. 9 sept. 1698, död den 11 sept. 1759, regementsfältskär vid K. Upplands reg.-te; — MARIA ELISABETH, född d. . . ., död d. . . ., gift d. 1 aug. 1723 med handlanden i Uppsala JOHAN SIVERTZ d. y.

2) d. 20 juli 1709 med CATHARINA HOLTZBOM, född d. . . ., död d. 6 dec. 1730, (gift 2) med apotekaren JOHAN LAMBERT (se nedan).

Barn: GUSTAF FREDRIK, döpt d. 17 april 1711, död d. . . . 1754. Doktor i Uppsala 1739. »Stadsfysikus» i Gäfle.

Genom testamente af d. 9 dec. 1716, förvaradt i universitetsarkivet i Uppsala, förordnade V., att hans maka Cath. Holtz-bom skulle såsom erkänsla för det besvär, hans långa sjukdom förorsakat henne, så länge hon förblefve i ensamt stånd »hugna sig af hela apoteket med allt hvad därtill hörer». Äfven testamenterade V. apoteket åt sonen i andra giftet, Gustaf Fredrik, om denne när han komme till de åren skulle vilja blifva apotekare, öfver hvilket förordnande de äldre halvesyskonen, som ansågo sig hafva närmare rätt, besvärade sig. Emellertid innehade Voigtlanders änka apoteket till år 1721, under hvilken tid detsamma förestods af provisorn Gottlob Altman.

LAMBERT, JOHAN. Född i Nyköping d. . . . 1676.

Föräldrar: Vallonsmeden JOHAN LAMBERT och
Båda föräldrarna döda 1692.

L. gick i Nyköpings skola samt kom sommaren 1692 till Stockholm, där han var sju år i lära hos apotekaren Gottlieb Fichtelius på Korpen (Örnen). Efter tre års kondition som gesäll å samma apotek, blef emellertid reslusten, som tidigt ingjutits hos Lambert, honom öfvermäktig. Han reste så 1703 öfver till Lübeck, samt därifrån öfver Hamburg till Trondhjem, där han trefjärdedels år hade anställning å stadens apotek, hvilket han äfven, efter examen inför stadsfysikus, förestod som provisor. Sedan han här måst lämna plats för en nära anförvandt till konungens apotekare i Köpenhamn, återvände han till Hamburg, där han snart fick anvisning på en plats å apoteket i Reval, dit han också begaf sig. Efter en tids vistelse här, och sedan L. lärt fältskärsyrket, kom han på uppmaning af den konung Karl XII åtföljande fältmedicus, arkiatern Skraggenstjerna till det svenska lägret i Polen. Följde sedan som fältapotekare konung Karl till Poltava och Bender, hvarifrån han företog en resa till Mindre Asien och Egypten.* Hemkommen till Sverige omkring år 1717, gifte han sig d. 26 sept. 1721 med apotekaren S. H. Voigtlanders änka, Catharina Holtzbom, hvarigenom han sistnämnda år blef ägare af akademiapoteket i Uppsala. Under en brand 1727 förstördes apoteket betydligt, men bragtes af L. åter i godt skick.

En af L. författad utförlig redogörelse för hans resor finnes i manuskript förvarad i Uppsala universitets bibliotek.

Död d. 30 maj 1738.

Gift 1) d. 26 sept. 1721 med CATHARINA HOLTZBOM, född d. . . ., död d. 6 dec. 1730 (gift 1) med apotekaren S. H. VOIGTLENDER, se ofvan).

2) d. 18 juli 1732 med ANNA MARGARETA GOLLNITZ, född 1710, död d. 11 aug. 1757 (gift 2) d. 28 dec. 1740 med juris professorn DANIEL SOLANDER i Uppsala, född 1707 i Härnösand, död d. 2 april 1785).

Ofvannämnda manuskript, som äfven utgör ett slags af apotekare Lambert författade memoirer, äger, ehuru ofullständigt och ej sträckande sig längre än till tiden för L:s inträffande i Bender, dock ett visst kulturhistoriskt värde, hvarför det här in extenso återgifves.

* Gustaf II Adolfs konstskåp i Uppsala universitet innehåller flera gåfvor af apot. L. från hans resor. Så finnes där ett kors å fot i päronträ med inläggningar i pärlemor och ebenholts, en modell af Kristi graf m. m.

At begynna för den gunstige Läsaren någorstädes med berättelsen om min ringa kan ock hända pussierliga åtminstone korta pilgrimsfärd, wil jag förtälja något om orterne, så der Far min fränkommen war, så ock för än han stadnade i Nykiöping första sit tilhåld en tid haft hade.

I Östergöthland äro följande märkwärdige Städer, Norrkiöping, Lindkiöping, Söderkiöping, Wastena, så Scheninge, sist ock Sundhets Källorne wid Medewi, en berömd ort för många siukes också andras årlige besöken dit, ej mindre än fordom warit hos oss och än på flere ställen i werlden äre de Påfwise wallfarterne til Helgonens och Patronorum regni grafwar, ben och reliqwier.

Far min, Johan Lambert, war en Brabandare införskrefwen af Mumorne så kallade, som bland flere förmögne Swenske män Fabriker och mässingsbruk i Norrkiöping förnämligast och deromkring inrättat hade och drefwe, bland dem en Wellam Mumma bekom sina privilegier i Drottning Christinæ tid, då oaktandes det swåra Tyska kriget påstod, de Swenske likafult sine manufacturer och siöfart waksamligen så godt de förmådde skjötte.

Sedermera blefwo desse Herrar adlade til Renstiernor och alt så dessa handtwärken länge sedan öfwer gifwit.

Far min wardt gift straxt han ankom med et Swenskt qwinfolk och derefter til Nykiöping flyttat därest hans Patroner et stålträs bruk begynna låtit, och honom deröfwer til Inspector satte, som dessutom ock derjämte sin egen wärkstad egde, och mådde wäl.

Konung Carl den elfte låg då i fält i Skåne och Swerige war råkat i krig med sine grannar på flere ställen tillika, men der wiste wi op uti landet litet utaf. Dock begyntes den tiden först om aftnorne bönestunderne, som än i bruk äre.

1676. wardt jag född och wil nu berätta hwad jag sedermera hördt Far min som tidast berätta, i fall min gunstige Läsare wännar der något om.

Han war ifrån Aken, Aquisgranum på Latin, der Keiser Carl hin store, i sin tid en gång wid ridande på jagt i willa skogarna råkar på siudheta watn, springande up utur jorden, som ock warma baden än i dag der äre, watnet så hett, som i någon badestuga hos oss, ock altså i ett beständigt bruk ej allenast til badande för lame och giktige patienter; utan ock til drickande: oaktandes några mil allenast derifrån emellan sandbergen, en annan stor stad nu för tiden ligger, Spa kallad, med fyra kall-watns eller surbrunskällor, dem ock, som berättades Plinius aquas ferrugineas nämner, hvilka surbrunswatn äfwen ock än i dag än i sine liusgrå stenbutelljer med kitt wälförvarade alt ända hit in til Swerige öfwersändes och dyrt betalas, ty detta watnet med Renskt win och säcker gäser och fräs, som annat buttelbier från Dantzic det jag en gång och annan sedt, ehuru mineral watn hos oss nu mera mindre nödige äre än de för detta warit, sedan ock wåre Doctores Medici, ära ware Gud, hälsobrunnar weta at upsöka nästan i hwar buske dem at proba, angifwa och wederbörande dervid betiena. Ty hela Swerige säges vara en järnhaltig jord och terra martialis. Men jag mins meer hwad jag hördt om Carl-Magnus. Han war en Herre i sin tid

rådande öfwer Italien, Frankrike och Tyskland. Som ock Frankerne äfwen Tyskar wore, och Tyskan taltes då af håfmännen i Städerna och så brukades uti Cantzlierna allmogen eller Galli höllo sit råbråkade Latin, efter de Romares tider, hwilket språk dock sedermera är så uparbetat blifwit, at nu mera det Fransöska Språket i Europa öfwer alt et Herre språk är, så at jämwäl hos oss Borgaredöttrar Fransöska Språkmästare åstunda. Än har jag mer at säja nämligen i denna Carl-Magni tid och des söners sändes Påfwiska Präster ifrån Tyskland utur et Corbeja Clöster in i Swerige. Ty då war ingen annan gudstienst hos wårt folk än det stora offrande och blotande de kallade wid Upsala högar åt de 3. Krönte, Thor, Oden och Frigga, deraf wi namnen än behålla af Thores dag Odens dag och Frejedag; Weckorne, och så 3 Cronor i Sweriges wapen. Men desse nykomne hade sin instruction at jämte döpelse och kyrkiogång inrätta hos våra förfäder, Påfwiska religionen och den Romerska myndigheten; som de ock med våra Konungars tilhielp för sina wissa orsaker skull, det efter hand tågeligen och oförmärkt wäl underbyggt hafwa. Ty förr än som Konungarne wåre handen bödo åt desse ultramarino apostlarna wågade de sig intet gärna hit til de Skandinawiske warje-öjarne, derest härnadsfärder årligen och siöröfwerier utur wikarne allestans i Balthe sjön en loflig näring och adelig öfning war.

Det hafwa ju alla konster och wettenskaper, som jag hörde dem språka, förtdts och flytts ifrån den ena orten i werlden til den andra, och sedan förstördt blifwit och undergådt i Öster, åter kommit sig före i Wäster, sidst ock i Norr.

Bergwärken här i landet i synnerhet, ty det hörde jag våra handtwärkare gärna tala om hafwa ingalunda wariti de fordna tider i sådant stånd som de nu äre, då Finnarne til exempel hwässade sina pilar med fiskben, och i stället för mussqweter och bajonetter brukade Bondedrångarne rönnepäkar och kullersten, som nu för tiden wildmännen i America och Pensylwanien göra pläga. Nu mera få de Swenske bergskarlarne giöra wäl och så weta de och förmå de smida stång- och skampelunjärn, och så ankrar, och så bora Canoner och styckepipor stämpla Kopparplåtar, och bränna stål, distillera swafwel, och koka wittril, också potaska åt sina grannar alt omkring. De främmande wallonerne wi kalla förskrefwes in skutetals i Konung Gustaf Adolfs tid. Sådan en war ock far min, och landsmännen kommo tilsammans hos hwarandra en gång om weckan åtminstone, ty det war et roligt och sins emellan godt omgängesfolk.

Jag bekom af alt detta efter hand en förträffelig lust at ock få fara kring i werlden, och se något af alt detta widunder jag hördt hade diskursas om.

I Nykiöping skole lärde jag läsa och skrifwa, något räkna, litet latin efter wanligheten, deklinera och konjugera. Jag blåste på basun, fast det gick derefter. Hade mina soknar, dem jag intet försummade, och war altså wan wid landswägarne. Nykiöping war jag nu mera ledsen wid, det hade jag nogsamt sedt, jag wiste at det war en stapelstad, och at det hade sin Landshöfdinge, också sin Trivialskole, ty den hade jag försökt ock så at der woro 2:ne Borgmästare i staden. Men jag wiste och hade läst mer at Nykiöping war ingen ny stad utan en ibland de

gamla Städerne i Swerige at köpa kom af kauffen, och kauffen af caupo, och at cauponari war Latin. At öfwer åen, som går mit igenom staden och kommer ur siön Långhalsen, är en stenbro, så god som någon annorstads. At staden ligger 11. mil från Stockholm, och orten är så hälsosam, at i Pestetider Kongl. Personer och Collegierne flydt tit. At Nykiöpings slått brunnit af 1665. fast det fordom varit et Södermanlands kunga säte och så fast, at det utstådt belägringar. Än mer om Nykiöpings gamla slått, at en kung Waldemar dödt där i fångelse 1293. at 2:ne Kungabarn och Prinsar, Hertig Eric och Hertig Waldemar der swälts ihjäl 1317. at Konung Carl den nionde hållit der sit bröllop med Prinsess Christina von Hollstein; och så bägge der aflidit, den förre 1611, den senare 1625. och så at Konung Carl den tionde der födder worden 1622. Alt på detta slåttet, hwar af nu för tiden af murarne litet allenast är behållit.

En gång wi skolelof hade finge wi Cameraterne lust at wandra wäster åt i städerne ofwannämde. Wi lade råd poikarne oss emellan togo allmanacker med oss och böndagstexter och wisor allehanda slag; Kämpawisor, Ramunder den unga, och Trulls med bågen, giljewisor Ståltz Signill i Sigtuna buren, alt begärligit gods och godt köp. Wi ärnade siunga dem först för bondefolket och sälja dem sen, och taga betalning sådan som falla kunde. Wi wille skiutsgossarne åt, när de redo hem igen, eller ock skumpa gienwägar til fots.

Från Nykiöping kommo wi til Wreta Krog först och främst, der begynnes Kårlmårnen en lång, bred och ohyggelig skog, därest i fordna tider då de inbördes Krigen i riket påstodo, många mord begådts. Kommo så vidare til Krokek, derest wårdarne fordom giömdt liken under stugugolfwen i diupa gropar, men detta alt läte wi ingen ting bekomma oss, så foro wi fram til lilla Åby och der är ändan på Kårlmårnen. Och sedan kommo wi till Norrkiöping, der blefwe wi et par dagar, den ligger $7\frac{1}{2}$ mil från Stockholm, derest siön Wettern som wid Motala har sit utlopp faller i Bråwiken. Der är ett mässingsbruk, dit jag åt en af brännarena hälsning hade i från far min, och med mina Camerater wäl fågnades, är ock der en papersqwarn et boktryckeri, färgeri på ylle och linne: gewärs manufaktur, Tysk församling, kostligt mjöl och et ömningt Laxfiske, det undrade wi gässarna förnämligast uppå.

Anno 1604 hölts i Norrkiöping den riksdagen, då Hertig Carl wardt Sweriges Konung. Alt de der skrefwo wi op än mer. En fierndels mil från staden wid Borgo et silfwerstrek, två mil från staden wid Bråwiken et marmorbruk, grönsputug sten fyra mil derifrån i Finspång i Risinge sokn et styckebruk mera intet.

Wi wille fram til Lindkiöping är $3\frac{1}{2}$ mil från Norrkiöping, kommo så til Norsholmen därest et nedbrändt Herrehus syntes, som varit opbygd med Holländsk klint, äre små liusgåle tegelstenar, dem köpmännerne i Norrkiöping för ro skul låtit hämta ändå ifrån Amsterdam. Der har bodt i fordna dagar en mäktig Påfwisk Biskop Braxen benämnd, en ibland de sidsta som måste ge ifrån sig de rika godsen Sweriges Konungar och andra höga herrar til siälemässor fordom åt Biskoparne skänkt hade. Wår lustiga gästgiwware förtälgde oss huru denne Bisko-

pen setat i sin ekelund en gång wid siostranden, och wäntat på folket skulle komma hem med färsk fisk. Kom ock en fiskare med båten til lands något sent, ty det hade blåsit mot den dagen. Gaf sig likafult tid ensam där han satt och allena, som han mente, att sortera fiskarna förr än de op i herre köket anammades. Du giers läcker bisk, sade han, du ska komma på Biskopens disk. Du sarf silfweröga, kan ock wara Bispens höfwa. Du Lukas Lerbak (war den enda laxen han bekommit den gången) du blir hos mej i mit träfat. Biskopen alt detta hörande råmade til med höga röst: Jag swär wid min Biskopshatt, du skall i tornet i denna natt. Fiskaren kände igen målet, fast han intet såg husbond, wände straxt om båten, och stötte från lands. Walmar segel, Herre, och ekebåt, skilja ska wår träta åt, kom så ut på sion, och aldrig såg Bispem honom mer här i wärlden.

Wi kommo vidare fram til Lindkiöping, ligger wid floden Stång, deraf Stångebro slag bekommit sit namn, är en Upstad men har sit Biskopssäte, sin Landshöfdinge, sit Gymnasium sedan 1628. sin Triwialskole, et boktryckerie, en borgmästare, der wore öfwer et hundrade Gymnasister, dem voro wi rädda före. De hafwa sina soknar som til deras underhåld förslår hwad det kan. Detta biskopsstiftet har sina 22. Probsterier, Pastorater 148. Församlingar 219. Capeller 4. det skrefwo wi op. Kyrkan är en ibland de största i Swerige, opbygd af telgsten, som brutits wid sion Råxen i fordöm tid. A:o 1600. hölts den Riksdagen i Lindkiöping då Konungen i Påland, Sigismundus, wardt afsatt ifrån Swerige, och någre förnåme Herrar som satte sig deremot, miste lifwet, också detta skrefwe wi op.

Wi foro derifrån til Scheninge en ringa upstad, men dock en ibland de äldsta i Landet, ligger $6\frac{3}{4}$ mil från Norrkiöping wid strömmen Skena eller Skeneåen, der finge wi wår del af de berömde Scheninge hwetkringlorne i ring, men intet i kors lagde. Här i staden äro wid höste tiden 2:ne de största oxemarknaderne i landet, dädan Kreaturen drifwas dels til Bruken, derest grofwa handtwärkare och flinka köttätare finnes, den öfriga delen går til Stockholm der alt åtgår. Vi hade bref med oss och hälsningar till Borgmästaren, ty det ärendet glömde wi intet, hwar wi ock färdade fram. Han war en bra man, gaf oss mat och såg på våra plånböcker, uti en af dem skref han följande: År 1248. lät Påfwen i Rom Jnnocentius IV. ankunna sit förbud i Scheninge, at aldrig några Clerker i Sweriges rike, Prelater, Prostar, Präster, Abboter, Munkar, icke en undantagande, skulle efter den dagen få ega hustru eller barn, eller ligga när något qwinfolk wid timmelig och ewig förbannelse. Gåssar mins det. Wi sungo våra wisor blåste på basun, togo wårt afsked ställandes wår marshruta vidare til Wastena wid Wettern belägen, räknas $9\frac{1}{2}$ mil från Norrkiöping, är en upstad och har en Borgmästare, der har bygdts et Chloster i fordna tider år 1337. der är S. Brita blefwen begrafwen. Hon har skrifwit prophetier också wistats i Rom, och der en renlefnadsorden Brigittiner kallade, af bägge könen instiktat. Wardt derföre til et helgon giordt af S. Peders successorer, och liket hemsändt til Swerige och hennes orden hafwa sina goda boställen och Closter skaffat sig i landet, endera än somligstands behåldne. Men drottning Christina, som ock war Svensk har detta

Closter förwandlat til et Krigsmanshus, derest wi ock nu såge några gamla blesserade Officerare der woro. S. Britas reliqwier och helgedomar nu mera förglömde, dock i stora Chloster Kyrkan äro åtskillige forndne Kongl. personer begrafne och epitaphia behåldne. A:o 1523. på Riksdagen som hölts i Wadstena wardt Gustaf Ericsson, som war Sten Stures den äldres Systerson för Sweriges Gouverneur af Ständerna förklarad, och honom trohet swuren.

Men wi lagade oss samt. hem tillbaka igen dock en annan wäg mäst öfwer bruken ej hållandes, som ordstäfwet lyder, för någon krok i ärtäkern eller rofwetäppan.

Men wid min hemkomst mötte mig den sorgen att jag fant bägge både fader och moder swära siuka liggande af en hätsig feber, barberaren war der som öppnade ådran också kyrkioherden och bekante grannarne, men til min hiertans häpenhet och sorg, afled min K. moder först och några dagar derefter min fader, hwarwid wårt hushåld och wärkstad riktigt öfwer ända gick. Ty sedan mine sal. Föräldrar blefwit begrafne bägge på en dag, kom Bruks Bokhållaren i huset, hwad där fans inwenterades, wärderades sequestrerades, för upburne materialier och proviant. Til wärkstäderna sattes en annan, som hos far min hade lärdt. Hade jag wäl då hos honom kunnat komma i lära, och lära träsmidet, men jag wille intet. At lära handwäret i wärkstaden det fick far mig intet til, och nu war det för sent, dock jag feck bli qwargående j Skolen, men lika rådlös, hwad det med mig staadna skulle.

År 1692 en tid der efter hände sig medan wi lupo et partie pojkar och stimmade på torget, at några främmande ankommo med skiuts til Stadskällaren at få sig mat medan de wäntade på friska hästar. Stod då en och såg på oss, och ropade mig på Swensk-Tyska. Min gäss, jag är främmand, wet ni hwar hållkarl håller til, så hjelp mej. Jag wände mig om, kastade bort sältran tog af hatten och sade; Herre, jag wet hwar han bor, och så borgaren, den ordningen i dag kommer på. In om en half fierdedels timme skal Herren ha dem bägge här. Skedde också. Hiulen smordes och kamparna leddes fram. Den främmande sade åt mig, jag har hört af wärden, hur edra wilkor äro, och at ni rår om eder sielf. Jag heter Fictelius, wil i följa mig til Stockholm, så skal ni få lära på mit Apotek, men inom en timme wi gå att bese staden, måste ni wara färdig att följa med. Jag war beredd och glad och tackade, lopp i mit qwarter, och alt mit bagasche blef en kasse, der i låg min rena siorta, min salmbok, vestibulum, orbis pictus, Æsopi Sagor, Kyriesångboken och plånboken, medan jag wäntade de främmande tillbaka skref jag op namnet och miltalen wid gästgifwaregårdarna tit wi komma skulle. Swärbro, Pilkrog, Söder-Telje, Stora Åby, Fittja Krog och Stockholm, der jag wäl wiste at jag nu andra ögon få skulle än jag härtills haft, som jag dem ock i sanning bekom. Wi satte oss på wagnen, jag ropade åt Camraterne, gässar farwäl, sältran min ska Lasse ha, hälsa mormor, när gumman kommer i staan, och sej at gästgifwaren wet hwem jag har följt åt, nu far jag min wäg, och sidst se ni mej bak. Resan wår gick i flygande, min syssla war att låta op grindar, och wäxla skiutspenningar. Min nya husbonde war med mig nögd, jag också på mitt sätt med honom.

Nu woro wi komna til Söder Tull och medan Herren min kändes igen af Jnspectoren och besökarena wisiterade wagnen wår, klef jag op på skantsberget at skåda Stockholms stad jag nu för ögon hade. En gålblå barnhusgässe wardt min wijse. Han nämde för min *S. Maria Kyrkia på höger, Cathrina på wänster. S. Gertrud neder i sielfwa staden mit före S. Frants på wänster, Stora S. Niclas på höger, så slåttskyrkan med sina 3. Cronor, så höga S. Clara torn bak om Brunkeberg, S. Ulrika på wänster, S. Jacob på höger Carl Gustaf längre bort, S. Olof, S. Johannes än längre bort, förutan guds Församlingar, som inga torn hade. Min Camerat pekade på Danwiken ner under oss låg, på Ladugårdslandet, på Holmen, så Fransöska Församlingen, Finska församlingen, Ryska Församlingen, men min husbonde saknade mig, och ropade på Tyska. Junge, Junge, wår skiutsgässe hade tagit fram hö ur en slarfwug säck bak på wagnen åt de fläsande lödrande hästarne, der såg besökaren på, jag lemnade min besiktning af staan, och stälde mig wid wagnen, gässen tog ut ur sin matsäckspåse et stycke spiskakebröd åt kreaturen, det är rätt min gässe, at du är ömer om dem, sade wår opsyningsman, och gick bort men en femton döda åkerhöns nyss tagne i nät, dem min husbonde feck i Nykiöping märkte opsyningsmannen intet. Honom böd min husbonde på et glas aqwa wit någon gång han kommit til Apoteket, han tackade derföre, och wi foro så fort Backarne utföre öfwer slussen och strömmen genom trånga gator fram til stora torget, der stadnade wi. War missonmarafon 1692. Nog mins jag den dagen. Ty der wore wäl en 6. dagar å rad wälkom öl och gästabod i huset, Min husbonde hade en stor släkt och en flere wänner, och dageligt besök. War då kommen ifrån Amsterdam, derest han ärft, ock så opköpt nog materialier om dem han de glada tidningarne erhöit, at de just desse dagarne äfwen til siös ankommit, och redan på packhuset inbragte. Han hade skildts ifrån skepparen sin i Helsingör. Jag war på min sida hiertans glad öfwer mit fribröd och glömde snart nog bort stålträdsbruket i Nykiöping, men längtade för al ting få gå kring i staden, det jag ock feck lof til.

Jag fick då gapa och se på torg och skepsbroar, på siön på bägge sidor om staden, på strida strömmar malmarna emellan åt söder och norr; på slätt och kungshus, och det mig mer rörde bagarbodar och nålestokar öfwer alt, de senare stälte efter blåswädet och compassen, slaktarhus och fiskarhus oxar som slås och flås emellan biörnar som råma, Toflor och skor som af hudarna redan äro beredda til kiöps i wåningarna der op öfwer. Wedhögar som wålkasar gröna gångs gummor och sylte förwalterskor och linkläders twäterskor halfwe när i watnet och bönder med skägg och båtsmän, wedbärare och järnbärare från norr til söder. Strömmande folk i gator och grändor, åkare kärror med köreswenner stående i balance, kortescher kareter och kuskar med skäggwax och mustascher, skyldrande stadswakter, gardiskarlar marscherande op marscherande ner håbouserande och trumetserande, granna qwinfolk brokota manfolk, pigor med byttor och karsar med mat, och korgar med frukt poikar och hundar utan all ända. Kläckor som klämta och

* Otydlig bokstaf. Möjl. ett ord uteglömdt.

slå alt jämt och samt, som spela menuetter, då ingen man dansar, som ringa dageligen för lik, ängsligt för andra, men roligt för dem som swepa, som gräfwa och mulla och ärfwa. Sorl och lort öfwer alt, som i förstone gjorde mig båd yr och galen, dock allenast i förstone.

Nu blef alware med min tjenst, jag war lätt sagd och tystlåten, bekom nya söndagskläder ock så andra sämre kläder om hwardagarne, han höll mig mäst uti sit Laboratorio at sittaa wid små ugnar och elda så at glasen intet spruche sönder. Til handköpet i boden kom jag sällan ej eller wännade jag derom, fast än handteringen mig anstod ty min husbonde gaf mig en talrik kall mat då och nu emellan målen. Wi hade i huset en gammal afskedad Tysk man i fribröd, han som jag, för detta Bibliothecarius på slottet, Falck benämd, en snäll Botanicus och allmän Informator för alla Apotekargesällerna at göra Herbaria viva af den ock jag mit gagn hade, som herr Fictelii barn uti Latinen dageligen och troligt informerade. Så fick jag ock om somrarna gå ärenden efter plantor och gräs i Stockholms örtegårdarne hwar något fans, Kungsträlgården, hummelgården, Fredrikshof och andre på söder och norr hälst wid surbrun dit jag gärna gick, och så utom staden Carlberg, Ulriks dal och flere stands.

Men gunstiga läsare, hwart wil det stadna med detta här journallet? Jag ser det wäl förut, ty bryter jag twärt af. Berättar allenast en 7. fulla år i Läran warit, och min husbonde til gagn och nöje, deröfwer jag des vittnesbörd erhållit, och honom som en from man tackar.

Jag wardt gesäll mit gunst, jag nöt min lön och continuerade således en 3. år, dermed så kom resewurmen åt mig med alfwar. Det låg mig alt i sinnet hwad jag hört berättas om Tyskland hoc est magna Germania, och låg mig i hufwudet alt hwad jag hört om kommande och farande gesällerne hos oss, det jag ock at erfara hogsen war. War då år 1703. och hade jag jemwäl i Stockholm i min tid sedt förändringar nog. 1693 i November drottning Ulrica Eleonoras Kongl. och präktiga begrafning, hört sal. Kung Carl XI död 1697. den 15. April och några dagar därefter Stockholm härliga slätt i liusande brand och störtning. Jag hade sedt derpå vår unga K. Carl den XII taga sin Crona på hufwudet. Jag hade hört The Deum siungas öfwer det korta och lyckliga Fäldtoget på Seeland 1700. uti Augusti äfwen ock Te Deum 1700. och sidst i November öfwer den faseliga, dock lyckliga victorien wid Narwa, Öfwer den underliga transporten wid Riga 1701. öfwer Konungens snälla ingång i Påländ; öfwer slaget vid Clissou år 1702. i Julio, då Försten af Hollstein, Konungens Swäger miste sit Lif. Altid victorier, altid rekruter och wäxlar ut.

Min utresa altså besluten och faststald ärnar jag wäl här intet som med små städer jag sedt här at beskrifwa Stockholm, der til en annan hörer än sådan jag då war. Jag wet det är en stapelstad, at det har sin Landshöfdinge, har sin Trivial Skole så på Swenska som Tyska sina Borgmästare 4. och i et för alt at det är en mäktig Konungs samt Kungl. Collegiernes residence först Swea Håf Rätt, så Krigs Collegium, så Cancellie Collegium, så Camar Collegium och Stads Contoiret och Bergs Collegium och Commerce Collegium och Camar Revision och Kongl. Slotts Cancelliet och annat som jag vet litet eller intet utaf, men

desse förflutne mina år bortåt många gånger ärenden gådt och svar afhämtadt.

Dock om Stockholms Apoteken ett par ord dem jag nu skiljes ifrån, dock alltid wördar, och här til afsked kortel. efter sina insignia opräkna wil. Lejonet först är gamla Götha wapnet så innom Sverige som utom. Cronan der näst, Sweriges gamla wapen alt från hedenhös. Så ängelen med wingen, et ibland den älste Apoteken i Stockholm, så Æthiop med bågen ett ibland de yngre, så hwita Swanen derest än kärilen finnas med danska wapnet, så swarta Korpen, jag wille säja förgylte Adler mit hemwist, mit i staden, mit för Rådstugan, mit för stora Köpmangatan, så Markattan et kreatur utomlands, så Biörnen et Creatur innom lands, så Enhörningen, derom Bibelen at berätta wet.

Flere Apotek behöfwer Stockholm intet fast än at Tyska Qwacksalfware i landet förbudne äre. Lefwerancerne wid hofwet och friheter i tullen går jag förbi. Taxan derpå mycket talas och litet åtgiores den stiger och faller som ebb och flod, och det med rätta. Ty en tro at följa åt är nödigt, men intet nödigt alltid et köp.

Nu wille wäl min husbonde hålla mig qwar, den jag i sanning älskade och mera efterlystnade än matmodren min, fast hon i huset war mera rådande än min gode Patron, men afskedet wardt dock på alla sidor godt och förnöjligt.

Jag tog mig före förr än affärden skedde besiktiga Stockholms högder och Kyrkor, Zu gute Letste än en gång. Wi läte wisa oss flere i följe wi woro och drickspenningarne utdelte, Kunge- och Herregrafwar och epitaphier alt som oss Kläckarne föresade. Wi foro Cameraterne med båt til den liufwa Diuregården, til fiskaretorpet, til långholmen, och Kungshatt til Drottningholm och til Carlberg och Kungshusen flere. Wi redo ordenteligen ut til Brahelund til Järfwa krog, til Ulriksdal och flere ställen jag ej kommer ihog.

Därföre jag här Stockholms tomt och omägor i denna min lilla resebeskrifning aftecknad infördt, som jag den af en min wän, den gud glädie, bekomit har*; önskande at en gång få se Stockholm i sin härlighet ej sämre än det då war, då fångar hulpo at arbeta på des härliga slättsbyggnad, då handel och sjöfart, penningar och säkerhet war ibland folket, oaktandes Kriget som häftigast påstod. Och som en devise lyder: *crescat occulto velut arbor ævo.*

Mina geselle Camerater gåfwo mig des geleite med Rodarebåt til Waxholms skants, den besåge vi, och köpte af soldaterna någre lefvande Caniner i en bur til förfriskning på min siöresa. Wi gingo i badstugu i staden fyra styfwer til mans, och de skänkte mig en kappe insyltad wassbuk på wägen. Wi åto oss et godt mål af et fullt fat färska simpor der wankas som bäst med et behörigt Matthiolj derpå, Bröderna hade med sig, och derpå skildes wi åt.

Wår skeppare war en Lybsk man Jan Kornelissen lastad med järn och dessutan en 50 passascherare som allena war ängsligät nog, snön låg på Klipporna då wi afforo från Dalarö skants och passlig god wind somliga af folket såfwo och de hade roligast somliga åto,

* Fastsatt härvid en helt liten, ungefär 15 cm. stor karta af Stockholm, svagt tecknad.

somliga spydde med förlof, och ibland dem war jag som såg då mera watn kring om mig på alla sidor än jag nonsin sedt hade tilförene. Denna siösjuka, som alla främmande siöfarare få til ett wälkomme kännas wid, menar jag, det hijsnandet är, när man tänker på afgrunden man har under sig der man flyter och så gungandet af skeppet och slingrandet hit och dit, som en swindel förorsakar, den står wäl i hufwudet, men och magen får kännas wid det, som medan wi gå på fasta jorden sit slem och myckna drägel utan wämjelse tåla kan. Wi sågo på wänster Gottlands hwita kalkstrand, en hel dag, men kommo det dock intet för när. Dagen der på war en dimba så tiöck at wi näppeligen på öfwerloppet sågo hwarandra; men skepparen sittiande wid sin kompass, och litande på sit bestik swarade oss han wiste wäl hwar han wore. Wi blefwo glade alle då det klarnade op, och hade då Öland ut med oss, wisande längst i rad sina Bondkyrkiotorn. En fiskarbåt kom til oss med några pund färsk fisk om den wi trätte för än mannen kom om bord. Skepparen tog halfparten först, det öfriga betalte wi som i följe woro. Änteligen ankommo wi til Trawemünde, sedan wi just 8. dagar warit på wägen. Der kastade skepparen ankare at afbida en Liktare.

Jag med några andra läto sätta oss til lands, och foro så fram til Lybek. Kirsbärsträden hade då allaredan blommat ut det mig sällsamt förekom. Jag klädde mig grann, tog mig en, som mig mina adresser wisa skulle, och jag mina testimonia och recommendations bref förete kunde, Men med min lilla koffert och bylten war jag utkommen för et slag de der Lützenbrüders kalla, som det opbära wille och jag ej fick sielf röra derwid, sades mig det wore så maner, och hwad de begära bör man ge dem utan dispute. Hos mit folk feck jag det obehageliga swaret, att jag wore utom tiden ankommen, och den i Stockholm bort-sinkat hade, ty den wid de Tyska siöstäderna condition hawa will måste med aldräförsta öppna watnet resa från Sverige, och så komma snart öfwer. Jag bestälte, at mina recommendationsbref til Hamburg öfwersändes, och på swar wäntande loscherade jag en 6. weckor hos skepparens swäger. Mina dubbla Caroliner jag i Stockholm opwäxlat hade började at tråna, och på Stadsherberget Ängelen war gar nicht wol fejl, i synnerhet för mig, en ung karl på främmande ort utan hopp at der någonstands, som de säja pläga, anzukommen. Herr Basilius Teuchler, som sedan kallad wardt til Stockholm på Apoteket Lejonet, det Apotekaren Wertmüller af framledne Daniel Robergs änka och barn sig tilhandlat hade, men äfwen ock afleden war, och sin unga änka Juliana Brandt tillika med officinen lämnat, denna Teuchler war nu provisor i Lybek på det lilla Stads Apoteket så kallat hos fru Edlerin, til honom hade jag Fichtelii och andres recommendationer från Stockholm. Men swar ifrån Hamburg skulle afbidat, gick så omkring om dagarna och såg hwad wä nor der gälde och hade wäl haft lust bli en köpman rent af och flacka Östersiöstäderna emellan, ty något blondt hår jag med mig ifrån Norrkiöping hade, bekom jag för skålpundet 6. Riksd. onekandes, gaf mig ock tid at fråga efter och besiktiga Lybek, Lubeka. En fordom mäktig Hansestad i Östersjön liggande wid floden Trawe uti Hollsteniska Landskapet Wagria. År 1226. har Kejsar Fredrik II. giordt dem til en fri Riks Stad, ty de tyske Herrarne hafwa styrkt sina Siöstäder på de

Östersjöiske Konungarne ej allena om fahrwatnet råda skulle. Hafwa ock Lybeckarne sielfwa hulpit sig i synnerhet år 1320. då de af grefwe Hans den III. von Hollstein köpte Trawemünde för 40000 Marker Lybsk, som skrifwes, och en 7. byar derwid liggande, dem de torp el. dörrfer kalla, et annat slag än wåra. Och dermedelst bekommit en god och wälbelägen hamn, den de ock befästigt. Jag besåg deras Rådhus med sina 8. små torn, Zeuschhaus, wasserthurn, Börse, år 1673. opbygdt, den tid, då Swerige et swårt krig på armarna hade, och så Dom kallad och et Johannis Closter, dock utan munkar och nunnor med förlof. År 1519 war i Lybek en Borgmästare Nils Broms en from man, den Gustaf Ericsson hemligen rymmande ur Danemark, och sin tillflykt til honom tagande ej utlefwererade åt K. Christians folk, som honom efterföljde utan halp honom undan och hem til Swerige. Än et ord om Lybek. De hafwa i sina hus op i windarne små contoir kring om korssten, på den et hål är med kakelugnsdörr före, och röken, när de wilja, släppes ut, då contoiret med skinkor och metwurstar hänger fullt, som då i kall rök wäl beredas, ty der i kring staden hålles mäktaste store swinhiordar, som ock i Westphalen, ty bok och ållonskogar hafwa de planterat som förslår til mäskningen.

Doch H Teuchler bekom swar, och jag änteligen bekom condition, neml. 30. Rdr lön, dock at fara ifrån Hamburg siöledes til Drontheim bort i Norige. Jag skyndade nu mig, lemnade Lybek och fick se Hamburg wid slutet af Julii månad. Derom hur brott om jag hade, jag dock följande opteknade: ty kan tro der i staden wore Tyskar, platte och höge öfwer alt. En stad stor och rik på folk och egen-dom, äfwen ock en Hanse- Riks- och Handelsstad, liggande på Förstendömet Hollstens grund, hwarföre ock Dannemark då och då tomtören kräfwär. Har die Elbe och flere watn om sig; belägit 7. mil från Lüneburg 10. mil från Lybek och 18. från öpna Wäster siön. Har 5. hufwudkyrkor, en Domkyrka, 7. stycken nebenkirchen 84. broar, dock intet sådana som Munklägers ock Skepsbron i Stockholm, 38. watn-qwarnar 3. watnkonster 4. Borgmästare, 20. Rådsherrar. hälften Literati, hälften Handelsmän delas uti alt- och neustadt, har wallar omkring sig, 23. bolwärk, dem de bastioner eller påstejer kalla, djupa wattugrafwar der ingen torr skodd öfwerkommer. Skeppen har sin hamn i staden innom bomar. Har sit Rådhus sin Börse, sit tyghus, sin Banco, derest långwäga främmande säjas göma undan sparpennningar, sina provi-anthus, sina tukthus, sina barnhus. Församlingar af åtskilligit slag: Lutherska först, så Reformerade, men också Mennonister kallade, item Påfwiske, dem de intet äro rädde före. De hafwa sit Dom Capitel och Gymnasium Jllustre kallat och öpna Bibliotek. Rådet eger sin stora egna winkällare, och förnämsta Apotek i staden, som för deras räkning hålles, och ej tryter dagelig åtgång. Har händt der i staden några gånger wattuflod, som gådt öfwer källrar och jordstugor, och giordt på deras handelsgods öfwermåttan stor skada.

Men jag måste innom en 3 dagar med min nordfarare til siös, som der i Landet hemme war, lastad med allehanda materialier enkannerligen med winer och brännewiner. Mina wänner hade betingat för mig resan fri och käst hos skepparen, ty jag hans folk skiöta skulle, och med

medicamenter jag sades hafwa med mig dem betiena. Wid munningen af elfwen, den ock de Elbe kalla el. Albis fick jag se wästerhafwets fluxus et refluxus, et mirakel derom wi i Östersjön intet weta utaf, utom Helgeland derest mången farkost lagt sig neder i blötan lerwälling och saltwatshwilorum mit leut und gut, lade oss en Fransk Capare om bord, tog allenast en äreskänk af oss, nemligen Franskt brännewin et par ankare, dem han profwade ut och smakade på, et stop med brödrén, tog ock ett par korgar tobak och behörige pipor dertil, vidare intit. mina silfwerknappar hade jag gömt undan förut, då jag såg desse griphomines ankomma i spishärilen under en sten, jag i hast optog, lade aska deröfwer och gjorde eld ofwanuppå, detta hade jag lärdt utur chemien, neml. at göma silfwer i askmörjan. Wi tackade för wisiten och seglade vidare fort. Men hwad hände? par dagar efter kom en annan en, en engelsk Capare om bord pro hospite. Han wille allenast se efter, sade han, om wi contrabande waror hade, men gjorde ingen skada. Wi gofwo honom några butellier Spanskt win och en korg Lybska skorpor. Äntel. fingo wi se det fula och farliga inloppet til Drontheim, der låg snö uppå bergen, lade ock skepparen sit ankar utan före, det mig då berättades, teknade jag op, nemligen, at Drontheim heter på latin Nidorosi'a, wet ej hwarföre, är en handels stad med sin hamn, så heter ock provinsen der det ligger uti Drontheim, sträcker sig söder ut emot staden Bergen, norr ut emot Wardhus, wäster ut emot Septentrionalem Oceanum, öster ut emot fiällen, som Norige och Sverige skiljer åt. Här residerar Arki Biskopen i Norige. Har emot saltsjösidan et slätt, Munkholmen benämdt, och på landssidan en Cita-delle. Äntel. kommo wi til lands och jag trädde in hos Madame Apotekar änkan i condition först opwisande mina bref.

I Drontheim blef jag en 3. fierdedels år för gesäll. Der i huset woro följande förändringar förefallne. Gesällen, som undan för mig kom war ifrån Anclam i Pommern, war hastigt siuk blefwen, och hel galen, och måste sättias i band i dårhuset, förgifwen af et Norskt qwinfolk, som sades, den han lofwat at äkta men öfwer gifwit. War ock kort derefter husbonden siälf i gården afleden. Jag examinerades af Stads Physico Doctor Georgens, efter jag dock som provisor för Apoteket stå skulle.

Jag war tjänstaktig, nykter och trogen, det min wärdinna wäl såg, men wi råkade uti process med en säckerbagare, en Tysk, som satt sig i staden, och wille nu jämwäl hålla Apotek efter den rätta Apotekaren war död. Men wi erhöillo genom resolution, at des förskrifne gods arresterade blefwe och confiscerade i tullbodas och war ej liten bitterhet husen emellan. Så wardt ock wårt Apotek visiterat, huru dermed mände tilstå, ty det erhöill hos Borgmästare och Råd wår Contrapart. Jag skyndade med defecten til utsattan dag, och tiente min matmoder med alt alfware. Jag billade mig in, at kunna wäl bli husbonde i gården. Dock utslag kom ifrån Köpenhamn och Konungens resolution war, at et Apotek allenast i staden wara skulle, och böter lades på säckerbagaren wår wederdeloman, oakandes hwad korgar confekt han här och der spenderat hade. Så sändes ock en annan i mit ställe från Tyskland dock dansk född, och Konungens Apotekare i Köpenhamn Bechers, Bror Son. Jag fick afsked, packade in

mina saker, och seglade til Hamburg igen, bekom af Råds- och Stads Apotekaren H. Kirckhoff straxt anwisning på en codition til Apoteket i Revel hos H*.

I sanning i Hamburg och Lybek är det stora Dispensatorium Gesellorum, Asellorum eller Selavorum som flygande fiskarna kallas i Mosie Bok, jag ock en sådan då war, och det perpetuella indelningswårket öfwer Betienterna wid läkedom officinerne kring Östersiön, som dessa Bewindthebbers til god correspondence wid materiale lefweranzerne och annan underhandling tienar och gagnar. Jag förärde Herr Kirckhoff en half tunna med orafinerat Sperma ceti, jag i Drontheim öfwerkommit, och nu för tran med mig öfwerfört hade, hwarmed H. Kirckhoff at vidare umgås wäl förstod sig uppå. Försummade nu mera intet mina fatalia, utan gaf mig åter til Lybek, och så vidare til siös. War då sommaretid, och jag en 6. dagar allenast på wägen. For fram emellan Ösel och Dagö, och fick se Revel är hufwudstaden i en Lifländsk provins, Estland kallad, hwilket folkslag, som en Student med oss på wägen war berättade, Tacitus för några hundrade år sedan i sin gamla Germania nämner. Har et fast slått, liggande på en rund klippa, derest Swenska Gowerneuren residerar, en förträffelig hamn, trånga och krokota gator och gränder, dock hållas de renliga. Der är en Swensk Biskop också et Consistorium. 1684. har det händt sig, at åskan slog i Domkyrkan, och elden kom lös och ruinerade öfwer en 200. hus der om kring.

Revel har ock fordom warit en ibland de Tyska Hansestäderne men sedan de farit danske, Ryske och Swänske händer emellan, är Köpmans handelen inrättad worden på annan fot. Här kom jag wäl an och blef der år och dag, men farsoten kom at mig, och jag längtade alt at få se werlden närmare innan til, som bonden gjorde med globen, han skar op för Studenten den han skiutzade, och ursäktade sig der med.

Wår unga makalösa Konung förde då sina krig i Påländ, med seger och hela werldenes förundran. Jag bad mig lof hos min gode husbonde böd Revel farwäl och for til Pernou, det jag sen wil tala om. Gaf mig nu til Stads Barberaren at få lära Chirurgien, ty den tyckte jag om. Accorderade om 30. plåtar, inskrifnings penningarne a part, som der så wäl som i Riga och annorstands uti ämbets lådan inlefwereras skulle. Jag wille nu änteligen lära at handtera lanzett och rakeknif, plåsterduk och plumaså, bandasche och binnetyg, korntång och bisturi, ty at umgås med Chlister, har jag allaredan fådt handlaget i Stockholm. Hos min Patron hade jag betingat för alt at få behålla min wärja, och så med de andre gesellerne at ligga i kammar, ty wid barbere Lärjungeläxan wille jag ingalunda wara bunden, fast hon hank der på wäggen. Jag war ock gamla fullwuxna karlen, förskref mig knifwar och rakefoder ifrån Lybek, som flinke wore, och det in duplo, stälde mig in, och wart snart bekant med de Swenske Fältskårarne der i staden lågo. Jag stämde soldater til mig på kammaren, och rakade dem för Guds skul. Altså inom några weckor kunde jag utan rädd-

* Tomrum lämnadt för namnet.

hoga tvåla in och taga af et fullkomligt, fast än mustascherat skägg, jemwäl ock öppna en ådra, när jag såg mig wäl före.

Denna exercicen warade $\frac{1}{4}$ år, Herr Jochim Benzin ifrån Pommern, som wardt sedan Stads Fältskär här i Upsala der jag honom sedermera råkat, ock wi våra äfwentyrer hwarandra förtälde, han som der gifte sig med Madame Rode's Caffé kokerskans dotter och der afled år... War då för tiden Regements Fältskär wid Beckers Regemente, hos honom blef jag antagen för gesäll, ty det hände sig, at den han hade hastigt dog bort. Konungen lönte gesällerne, de hade sina 5. plåtar månads gasche, och fri inqwartering i städerna de ligga. Regimentet bröt då up, och gick til Riga, derest Generalen Lewenhaupt war. Jag tog emot 80 siuka Knechter qwarlemnade mäst skiörbiugguge, dem gaf jag tallstrunt och Klee-blad kokat med öl i stora bryggekittlar, öfwersten lät mig få til dette mit decoct 3. tunnor godt öl. Species som silades af lade jag på deras sullna ben, som annat omslag, inom par månader genom flitig skötzel och spisning blefwe de mästens friske. Jag ledsagade med mig till Riga en Lettisk soldat allenast, som sig altid mycket ynkelig ställa kunde, och haltade, den rynde oförseendes på wägen från oss i flygande sin kos. Jag hade mäst at disputerade med siukowaktarena, dem wille jag, at de mig hwar morgon lefwerera skulle riktige rapporter. Der blef jag enständigt påstående och så blef det at Capitenerna til Barberare stugun komma wille, och sig der rasera låta, men ej hemma i sina hus kring om i staden af mig opsökas. Öfwersten war så from, och regulerade alt detta. Hände sig at General Lewenhaupt kallade Jochim Benzin til sig, och til Regimentet kom i des ställe en annan Fältskär, Dill benämnd, en Tysk man, en stor Musicus i sång och Lutenist. Han hade fordom warit hos Hertigen i Curland Camartienare. Hos honom blef jag wintern öfwer, som min nya Prints de kalla eller Commendeur. Ty jag war wan wid folket och älskades af dem. De begärte alt, at den Swenske gesällen med hwita råcken dem betiena skulle, men jag wardt ledsen wid desse flytteqwarteren och Knektedieten stod mig intet längre an. Jag tog mit ödmiuka afsked, bekom mit tilbörliga testimonium, och for tillbaka, först til Pernou, der jag lärdt, och der tog jag der Barbierer Lerjungerolle und Richt schnur med mig från wäggen at förswänka den förro, som härhos följer For så vidare til Revel til min Aptekare, den tog mig emot, ty med des goda lof war jag ifrån honom afrester. Blef altså hos honom sommaren. Och fast än Apotekaregesäll prakticerade jag dock något frimodigare än förr. Wardt ock bekant i staden. Om kwällarne sedan wi stängt war officin, suto wi ibland träden i en liten lustgård min husbonde hade wid huset, ty han en liefhabber war af Botanik, och derhos et nätt drefhus, ritningen här hos gående för främmande frön och lökar han bekom från Lybek, ranunkler och animoner. Han hade ock följt fordom armén at år 1678. då General Horn gick genom Curland in i Preussen emot Brandenburg. Jag mins hwad han en sommarnatt språkade om: at skiöta siuka sade gubben är et fromt wärk, det Gud befalt, och guds son på jorden öfwat har. Är en ädel

* Tomrum i manuskriptet

profession. Menniskian lærer derwid känna sin skröplighet och all werldenes fåfånglige oppetåg, men med bokläsandet allena erhålles den kundskapen ingalunda. Ein Artzt, säger Theophrastus, muss ein landfarer seyn und kein nudeldrücker. Men som ock Hippocrates säger. Experimentum periculosum. Våra unga Doctorer på sina resor kring Academierna i Europa wilja alt lära at resonnera, der at promowera för dem kostar föräldrarnas penningar, och sedan träta arfwingarna om studiegälderne. Unga Chirurgi bära sig wid sin praxis bättre åt de hälsa sig fram som gesäller, och lärebrefwet är dem en öpen wäxel, och hwar de komma finna de dukade bord. Men hwad menar ni, sade han, är det icke wid Apoteken än wigare, mindre ränn, och mera tack, patienten kommer sielf wid disken, och recepterbordet til förhör, och förr än han går utur dörren, betalar han lagen. Efter assignation på er lön slipper ni att löpa, för contagion bär ni ingen fara. Wi se ock gamla sluga Doctorer ej wåla om at wara operatörer, men wäl at de ega sina egna Chymiska medikamenter, och arcana at handla med, fruktandes intet för taxan.

Förslaget war at gifta mig i Revel och så lystnade jag derefter arrectis auribus, som haren på trumman. Men hwad hände? ifrån Kongl. Archiater Skraggenstierna — — — dock innan jag ännu går vidare til et mit alfvarsammare företagande wil jag sluta denna § med mit förswenskade carmen och et litet siökort öfver Mare Balthicum, ty här-efter kommer jag at tiena til lands.

Lärjunge Låxan.

Tag först guds ord af hjärtat an
 Så blir I en beskedlig man.
 Dernäst lyd åt Eer matfars lära
 Det länder er til gagn och ära:
 Och fölg' hans wilja villigt åt
 Så förekommes kif och lät
 Så förebygges mången banna
 Den på Eer sielf wäl törde stanna.
 Hwad fordom husbond giöra bordt
 Lät ock af Eer bli gjärna gjordt:
 Wäck op Eer sielf, der annan wäcker,
 Er op så ligg ej kvar och sträck Eer
 War snar i klär och skynd Eer så
 Til wärkstan in, dit I bör gå.
 Fyll pannan full med watnet klara
 Alt jämt det rent och warmt lät wara
 Håll stufwan städelig och täck
 Och rakebäcknen utan fläck
 Ja jemwäl dem som hänga ute
 Til tekn skura flint wid slutet
 Af veckan, och see til derhos
 Om något flugit är sin kos.

Bindtygen fyll håll stålen blanka,
 Lät ingen ha på dem at klanka.
 Skär. Spadel. Korntång. Instrument
 Hwart til sit bruk wigt, rent behändt
 Nähl, korpi, pinsel plåster, wara
 Lät på sit rum. Dem wäl förvara
 Håll kammarne stora och små
 Til reds och rena. Lika så
 Putsdukar: märk det, å samla
 Dem grant ihop nya och gamla
 Och lät förargelse ej skje
 I fall de woro smutsige
 I bör dem jämwäl sammanbinna
 At min gesäll dem wigt må finna
 När han ur huset ärend' går
 Se till att I dem återfår
 Då när han kommer hem om kwällen
 Eer wårdslöshet i sielf umgiällen.
 Ty som, Gud bättre, finnes marg
 I desse tider tiufwer arg
 Som listigt stiäl, mins hwad jag talar
 Det som förkoms, får I betala.
 Eljes när dwärges nät och dam
 Betäcker glas och fönsterram
 Så stig I til räds ingen fara,
 Giör I man rent, det rent bör wara.
 När I wil weed och watn ha
 Ej rådlös war, gå sielf åstad
 Och I, a det behöfs så laga
 Må bäras in, men än är dager
 Löp intet kring med Lius i hand
 Bevar oss gud för eld och brand
 War snygg och ren om skor och fötter
 Och putza dem, fast wor I trötter.
 Gesällens å Eer Herres med
 Ty så är hos oss gammal sed.
 Lät se när I Eer frukost tagen
 I med sångfåglarne så lagen
 At de få sin beskeddan del.
 Förglömma dem wore et fel
 Kom sielf ihog hwad i bör göra.
 Godt lofwe ord i då få höra.
 När som i på beställning går.
 War qwick och snäll, rör fot och lår
 Med godt besked i later sedig
 Kom hem med swar, i tal war redig
 Ty ränner I med ras och flas
 Tro säkert då wankar det baas

När i Eer middagsmål har ätit,
 Så lät det ej blifwa förgätit
 At sopa gälfwet, damba af
 Bord, stolar och all omsorg haf
 At I med lust och häg uträtta
 Det som er Herr Eer föresätter
 Ty sådan yngling älskar man,
 Den sielfmant sysslan griper an.
 För all ting lät mig intet höra
 I gärna mot wil disputera
 Aldrig den råda bör som karl,
 Den först ej androm lydig war.
 Med hot mot far och moder sträfwa
 Det gör en stursk owettig skräfwa
 Men j med höflig ödmiukhet
 Säj ut Eer tarf och ändring bed
 Ty den genstörtigt fram wil fara
 Den får hos wackert folk ej wara.

Hwad här nu kort beskriwit står
 Om er plikt och Läro år
 Tag det i akt, samt hwad som mera
 Eer länder och Eer släkt til ära
 Befall Eer gud, Eer tid går fort
 Och ställ Eer wäl, det blir wäl sport
 För all ting efter hand så laga
 At när I Lärbrefwet skal taga
 J Edra stycken då så Lärdt
 Med godan grund och utan flärd
 At i går trygt under examen
 När Ämbetet det träder samman
 Som wanlig är och billig sned
 Lik andra förr I också med
 Då låter see hur edra stunder
 I anwändt har at lägga grunden
 I handläkningekonst, som kan
 Förlossa mången usel man
 Der det sig nu så hända torde
 At en wardt afwist med de orden
 Min wän j har med flit och id
 Ej som sig bort wändt an er tid
 Så lät det till en warning lända
 At Eder sådant ej må hända.

Härmed farwäl och frukta Gud
 Bed om dess nåd, tänk på des bud
 Wijs Christendom i fromma seder
 Skiöt hälsan Eer: sörg för Eer heder

Ej omgås der I intet Lär
 Läs aldrig bok den god ej är
 Och fast om motgång kom i färde
 Med dygd blir den dock i sit värde.

Måst tro, min gunstige läsare, det intet kostat uppå mig innan jag dessa Tyska rimmen innom sin Swenska gårdesgård störat. Men slutar här, med mit lilla siökort som sagt är, och än mindre lika plantedrefhus.*

Jag ärnar nu berätta något om Pernou, förr än jag skiljes derifrån, som jag giordt wid de förrige Städerna, straxt jag kom til dem. Pernou, Pernovia ligger uti det Estländiska Landskapet Wikia i Lifland, derest floden Pernå uti det Rigiske siöriken infaller. Har et fäst slätt, och sin hamm och en stark spanmåls handel. Academien som war tilförene wid Dorpt wardt 1699 då det målnade til ofred i desse Österländerne ifrån Dorpt hitflyttad. Dorpt, Derpatum på Ryska Jurgegorod är en hufwudstad uti den Estniska Cretzen, liggandes wid floden Embeck en 30. mil från Riga, war befästad och har sit citadelle. Universitetet war der af Swenska Regeringen anlagd 1632. men som redan sagt är, 1699. til Pernou förlagt, war ock der Cantzie eller högsta Tribunalet i Lifland. De hållenske skeppen, som om Pingst tiden dit komma efter bränwed, stockar, bräden, ekeplanker, säd, nemligen råg, malt och korn, hafwer och linfrö, och deremot föra med sig win och Specerier komma på en half mil när til staden, och kunna ej löpa in i bäcken de kalla, men farkoster, som allena passascherare föra gå in til staden, derest äre watuporten, Rewelska och Rigiska Porten. Delas uti nya och gamla staden. I den nya är Tyska kyrkan: den Estniska i den andra. En Swensk Kyrka är på Academien inrättad, dit gingo Professorerne och de af Artilleriet. Ligger lågt lik som i en puss, och berättas en forman en gång drunknat på gatan; dock nu mera är torget stenlagt. Trägårdarne sina hafwa de i hackelwärket eller utom staden, en härlig frukt, äpplen och päron mäkt store; men b(l)omorne 1708 och 1709. genom stora kölden aldeles förlorade. Denne tiden war på all ting godt kjøp, en tunna korn, råg malt 3. Caroliner el. 60 styfwer. En hierpe 1. hwitten. 1. orre 2., en hare 3. 6. ägg för en hwitten. Det fina miölet kalla de gebudelt mähl. Rietorra rågen gier swart miöl, och rior äre der öfwer alt, men soltorkad råg gjer hwitt miöl. Landet är slätt der omkring, och skiöna åkrar hwar man sig wänder, dock 1709. slog alt felt. En tunna säd kostade då 4. plåtar. Jag wil räkna op Professorerne, dem jag haft den äran at se och känna. General Superintendenten Skragge, en gammal man, Ståthållaren Strömfelt Öfwersten och Commendanten von Schwengeln, Öfwerst Lieutenanten Wollfeldt, Majoren Adercass, alt Lifländske Herrar, men Swenske woro följande, Theologi, Wolcker Professor Bröms Prof. Wiræus Medicinæ Doctor Braum hade et eldmärke på sit kinben, och litet låghalt. Warit

* Ritning af drifhuset finnes ej.

Professor i Dorpt för än han kom til Pernou, och undan fienden flytt, han som några andra för rädsla skul, det onådigt optogs, kom dock sedan til tjenst. Dau war ock Professor i Dorpt, och sedan Justitiæ Borgmästare i Pernou. 1707. fingo på en gång sine fullmakter 3. Professorer, Andreas Palmrot Moraliæ, Jngemund Bröms Theologiæ och Falenius Lingvarum, men höllo rang sin emellan, som de woro gamle til. Då jag ditkom war Rector Eloquentiæ Professoren H. Wilde men Mathematicum Professor H. Qvensel Schultin kom sedan och wardt historiæ Pastor i den Estniska Kyrkan war Probstén Westring en Lifländsk man. Hade ock Academien sin Landt Ränthmästare och så sin Academiæ Ränthmästare, och aflöningsstaten nästan som i Upsala, dock lönerne kommo från Stads Contoret genom växel men Professor Primarius H. Folcker hade 600. Plåtar. Än mera om Pernou. Der är oändelig färsk fisk, giers, aborrar, torsk, gäddor, sik, giös, den de sandart kalla, ål, abondans färsk flundror, rökta butten för Ösel och Dagö och lax från Riga, kräfwetor op i landet, stör stundom ur hafwet, kawiar från Ryssland, oxkiött och fårkiött en hwitten marken, en höna hwitten stycke en gås byter bonden mot et fårskin. När de mäska til öl lägga de glödande stenar deruti, ock således koka det, kan bli klart om de wilja, dock gemenligen biskt som drägg, dock folket mär der wäl af. De Swenske får der strangulia, Colik och sten efter, och bryga derföre på sit sätt. Jag glömde at berätta om strömming, at den wid Pernou wiken i sådan abondantz och ymnighet wankar, när den leker, och har sin tid, som wi säja, så at wid wattuporten högar lägges ner på stranden, som hölass, et ämbar 2. a 3. styfwer, den salta de sielfwa in i hushållen och en tunna kommer dem således mäka litet.

Så låta de ock ej el. sin myckna fogel rutna bort. Hierpe och Orrebrösten förwälla de och sylta dem in i ättika och miöd, med några neglickor i köttet. Hafwa dem året öfwer, försända dem ock öfwer hafwet til sina bekante. Vingar och halsar, lår och rygg kokas med gryn kittlar fulla åt folket och går åt, som insyltade lingon på wår ort, kokade i watgröt eller beredda til mos. Jemtlänningen kostar mindre på sin fogel. Han låter honom ligga benfrusen til des han kommer til Stockholm, och fastän töwäder kommer emellan skänker han honom derföre intet bort åt mångelskan, eller hon dem i herreköken. Der en wille för ro skul collationera och jemföra alla werldenes priscuranter på ätwaror til exempel sins emellan deras stigande och fallande, skulle man billigt undra sig, huru Gud, som föder alla, dock spisen åt sina Creatur olika utdelar, den ena med smör på barkbröd, och är dermed nögd den andra har råd at bränna op sin säd til win åt sörplare och til mäsk åt swin. Derföre är fred i landet, och obehindrad siöfart et stort ting, som menniskorna ihopbinder, dem hafwet skiljer åt.

Kommer nu til Herr Archiatern och Kongl. Fält Medicus Skraggenstiernas bref, och min kallelse söder åt i werlden. Han war kommen i Doctor Micranders ställe, som dog kort innan konungen gick in i Sachsen, en glad och skämksam man, det ock Hans M:t sielf tälde. Han war Stads Physicus i Stockholm, der jag honom ofta hördt skrifta patienter och sedt skrifwa recept på Apoteket.

Brefwet förbemälte war til General-Superintendenten i Pernou des Broder, at han en Swensk ung karl hafwa wille, den Chirurgien något förstode jämte sit latin också Apotekeriet, och så Archiatern hos sig hafwa kunde, eftersom konungens Apotekare, Samuel Ziervogel wid fälttågandet och kringströfwandet ofta afskild wore. Superintendenten rådfrågade sig med Professoren Doct. Braun, den mig kände, hos den jag Osteologien och menniske benranglet sedt demonstreras åt den jag också några gånger preparerat hade sal mirabile Glauberi, det mig Fictelius bereda lärddt, och wiste at jag lust hade at peripateticera, der til styrkte och Barberaren i Pernou, hos den jag lärddt hade, och wiste hwar jag war. Jag fick til mig et höfligt bref ifrån Herr Superintendenten til Rewel, der jag var, anordnade resepenningar, och löften mer än jag väntat, det jag strax beslöt at taga emot, och wiste sen brefwet åt Apotekaren. Han teg först, men önskade mig sen deruppå mycken lycka och wälsignelse. Jag begick Herrans Nattward hos vår Tyska Pastor, och bad honom skrifwa i min Stambok til walet, det han ock gjorde, Apotekaren också, den i sanning mig älskade. Den senare skref följande. Liebe zum Dinge macht arbeit geringe. Det den förr skref war latin: si funera ante oculos in Comitibus forent furiosa bello non periisset Græcia. Wid min ankomst til Pernou war jag wälkommen, fägnades med et ölglas Spanskt win, och Contractet i en fierdedels tima slutet. 25. Albertus Riksdaler bekom jag til resepenning, et par hästar, en resewagn, en bra dräng, som Swenska kunde, Lättska och Pålska. Hade den äran vara kallad til en stor måltid, der Professorer wore, då jag hörde talas om Konungen och Krigets tilstånd, och alla glädde sig at Konungen med heder och seger kommit ur Sachsen, och nu nalkade sit Lifland för det han sit lif ifrån begynnelsen wågat hade. En relation om alt detta fick jag skrifwa af härhos följande, fast än hwad Konungen uträttat i alla språk beskrifwit finnes.

Natten använde jag hos et par mina enskylte vänner. War i sanning något ängslig, och såg då först hwart det med mig skulle bära på. Fast det kältnade i hiertat, woro dock nu mera hiulen smorde, och bar nu först af til Riga, der jag för mig fann åtskillige Swenske Officerare samlade, til en af dem jag bref hade. Dessa skyndade sig at resa til A'méen, och med dem wille jag komma i följe. 1708. i Herrans namn bröto wi op i Junii månad, men hålla litet nu. Först förer jag in något om Riga Stad, som om andra Städer, där jag varit.

Nu följer det jag lofwat om Konungen och Kriget, fast än en sådan wäf af någon annan oprännas borde, dock, min gunstiga läsare, lystna på, hur jag bär mig åt.

År 1706. d. 12. 13. Februarii wälsignade Gud Konungen med en härlig seger wid Fräuenstadt, der General Rhenskiöld den spillerste nya Sachsiska arméen under general Schulemburg i grund förderfwade, fast än der wid ock blefwo bratwa Swenske män Buchwalt, Creutz, Wrangel, Snolski, Loo och flere, ty hwem räknar de gemenare. De sättas ändå hemma op igen. De Swenske finge 32. mettall stycken, mussqweter, kärror fulla och pagasche förutan. Dessa hade fienden i hastighet lemnat efter sig 2. mil ifrån Fräuenstadt. Efter deras egna

awiser blefwo en 7,000 människor mördade, Tyskar och Ryssar. Ty alle stands wille Ryssen wara med, och hielpa lagga pa oss. Dermed war nu porten öpen, och på widande gafwel in åt Sachseland der utur oss alla åren bortåt så mycken sorg och skada war påförd worden. Hade ock konungen imedlertid på sin sida 1706. i Januario gådt ifrån Bloni öfwer frusna kärr och åar, och hade sina Pålska Herrar och wänner Sapiha och Potocki med sig. Gick öfwer frusna Weichseln wid Warsou, så öfwer Bug, ty då war, som Swenska ordspråket lyder: lis bro bredast, så til Tykkosin, så åter öfwer isen och floden Nijmen så til Grodno, der hela Ryska makten stod i sit förskantzade läger 20,000. man. På grodno tände han elden til Wälkomme åt de wåre, som togo sina qwarter der emellan och Willna. De instängde Ryssarna ledo stor nöd af hunger, köld, siukdom. Ty slåss wille de intet. Drogo sig altså dädan in åt sit land, dock tågeligen, allestands förskantsande sig, der pass wore, at de Swenska swårt hade komma efter. Isen öfwer floden Nimen blef falsk och tinade op, och war intet nu mera för de Swenska slädeföre. Den 14. april hinte Konungen först til floden lasolda, der ginge de Swenska öfwer med sin Konung, doch intet torrskodde; De Ryske ginge undan; Konung Stanislaus och Konungen följdes åt. De lågo wid Pingsk, imedlertid wardt Litthowen purgerat och ränsat af Cossakerna. I det stackars Påland fore Krigshärrarne kring som måln på himmelen, el. biswärmar i skogarne deras, när de flere wisa(r) än en hafwa. Ty den olyckelige Kung August wille i all sin motgång intet lemna riket sit. Men som ju en gång slut på detta eländet blifwa måste så gick Konungen i följe med Kung Stanislaus och General Renschöld öfwer Oder flod 1706. den 6 Sept. Konungen war då stark 24,000. man, förskräckelsen gjorde, at folket flydde, som kyklingar, när höken synes. Men et Konungens placat, tryckt i Bauditz gjorde at i landet wardt lugnt igen. Det lydde så at Ständerne och allmogen, som blefwe i sina hus, som betalte contributionerna til knekternas underhåld de skulle ega beskydd både til folk och egendom. Men de som satte sig til motwårn, som gömde undan sit gods, flytte och flydde och pålagorne ej betalade skulle handterade warda som fiender. Folket trodde, städerne öppnade sina portar, och Konungen hölt sit ord. Det Sachsiska Krigsfolket i landet woro, drogo sig Regementets til Thüringerwalt til Frankenland, til Böhmen. Inga swärdsmän, som Sachsawapnet boro, woro der mer än de som i Dresden lågo. Derpå följde Trewen induciæ på latin, eller stillståndet på 10. weckor, och derom slöts d. 12. Septembr. Med de deputerade af Städerne och ifrån landet wardt slutet och afgjordt, och der på kom en annan Fältpredikan fram, eller placat trykt med Carolus under, en alfwar-sam sparlakans lexa för Swenska soldaten. At Officerare eller gemen aldrig togo något utan betalning, der han inhyst war, aldrig det ringaste förutan foder åt hästen, aldrig utan betalning at taga skiuts, aldrig wälja sig härberge, ej handtera världsfolket illa, ej på någon i staden eller gatorna göra öfwerwåld, ej på bygden, ej på landswågen. Aldrig at hindra resande folk, hwem de ock wore; akta och wårda eld och lius, at af deras förseende ingen brand försakades, sidst at upwisa, besked ifrån wårdsfolket, huru de sig der förhållit hade.

Mina Herrar i Regensburg Romerska Rikets Senat presenterande wille nu ressentera Konungens ingång i Sachsenland, men Kejsaren sielf lade sig ej deruti, altså blef som det war.

Men Konung August stående än i Pöland beslöt med sine Sachsar och Pölar och Printz Mentzikoff med sine ryssar, Cosaker och Tartarer at angripa Marderfeldt, den Konungen med någre Swänske bak om sig i Pöland lemnat hade. Detta slaget skedde den — — —. De Pölackar wåra hade hos sig låta drifwa sig ifrån dem och derpå blefwe de Swenske omringade och ängslade med stadig eld, at de måste lägga ner gewär. De fingo quarter, hoc est, blefwo fångar. General Major Crasso allenast kom undan til Posen med Femhundra man, dagen efter slaget wardt bekant at Konung August sjelf underskriwit stilleståndet Konungen slutet hade i Sachsen och så at han wäl wetat sielfwa freden den stunden wara sluten, men likfult blef detta godnatskål för de wåra, ursäktandes K. August sig, at han måst göra detta, Printz Mentzikott til behag, ty de Ryske woro honom öfwermäktige. Men freden, som slöts emellan bägge fränderna gick så tyst til, som stundom ske plägar wid förlofningar, at det i en trögård utom Leipsig af Commissarierna underskrefs nattetid, och derpå den 24. Septembr. publi. erades och blåstes ut i Konungens läger, i Leipsig och Dresden, då språkade många Herrar derom, om Förstar med Guds nåde, men saken war bestäld, och puncterna woro följande, dem jag hoppas, min gunstiga Läsare ej ledsnas wid at läsa, sedan jag ej tröttnas wid at skrifwat.

1:o. Emellan K. Carl XII. K. Stanislaus I. och K. Friedrich August skulle nu mera i Herrans namn wara frid.

2. Skada leden på ömse sidor skulle härmed wara glömd. 3. K. Fridrich August för freden skul, afböjer sig härmed allan rätt på Riket Pöland och erkänner för Pölands Konung Konung Stanislaus I. dock behåller K. Fridrich August Konungs namn, men lemnar titul och wapn. 4. Innom 6. weckor låter han detta Republiken i Pöland weta, eftergifwer dem deras för detta gjorde undersåte trohets ed. Lofwar och tilsäjer ej at hålle med eller hos sig tilflykt och hielp lemna några K. Stanislai fiender, hemlige eller uppenbarlige. 5. Afsäjer sig härmed sine fordne alliancer ingångne mot K. Carl och K. Stanislaus, förnämligast med Czaren i Muskowien. Honom ej vidare at hielpa, utan sina Sachser der tienande at återkalla. 6. Alla Pölske riksdagsbesluter här emot stridande härmed dödade. Tienster, andeliga och werldslige nu mera Republiken hemställande at tilsättia efter sit behag. 7. Rikets Spira, Crona, Juweler, samt Republikens Archiwer, som i Sachsen äre, skola Republiken återställas. 8. Printzarne Jacob och Sobieski ställas på fri fot, sedan de utlofwat, at alt dem wederfarit, skal här efter wara glömt, dock penningarne til Prints Jacob skyldige at utbetala. 9. De i Sachsen arresterade Polackar och Lithower at ställa på fri fot, och så utlofwar K. Fridric August at erhålla hos Pöfwen förlåtelse för Biskopen i Posen. 10. Swenske och Pölske Soldater och Office-rare tilfångatagne i Kriget släppas frie utan rantzon och lösen, och allsingen twinga at taga tienst. 11. Alla öfwerlöpare och förrädare ifrån Swerige och i Sachsen fundne at utlefwerera, enkannerligen Jan Rein-

hold Patkull som ifrån denna stund i noga akt hållas skal. 12. Alla i Sachsen återstående Muskowite såldater at utlefwerera såsom Konungen i Sverige tilhörande Krigsfångar. 13. Alla fanor, standarer, pukor, Canoner, mörsare och Krigsgewär, som til trofeer tjena kunde och de Swenske blifwit aftagne skola opletas och återställas, och inga, under hwad förewändning det ske må, at undanhålla. 14. Colonell Gödtz den frånwarande är dömd blefwen från ära, lif och gods, men Konungen i sit försvar tagit, skal frikallas, och til sin heder återställas. 15. Som nödwändigt med denna fredens ratificerande någon tid kommer at dragas ut, så är Hans M:t Konungen i Sverige efterlåtitt, at låta sin armée hålla winterqwarter i Sachseland, och warande tid upbära vivres och contributions. Och så blifwa de Swenske trupperne stående i Påland, der utan hinder til des Sachserne der uttågade äre. 16. Crakou och Tykossin skola ock med detsamma evacueras af Sachsiske Krigsfolket, och förenämnde städer til Konungen i Pålands Commissarier med alt Artillerie och munition, som de då äre, återställas. 17. Staden och fästningen Leipsig och Wittenberg skola sina Swenska Garnizoner de emottagit, slippa, när wilkoren af denne tractat fullbordade äre. Då ock de Swenske trupperne sig utur Sachsen tillbaka draga på dagen man derom kommer öfwerens. 18. Ifrån den dag Commissarierne slutet och undertecknat denna tractat skal wara et stillestånd emellan de Swenske och Chur Furstendömet Sachsen, som ock i Påland och Littowen ifrån det, tidningarne om bemälte tractat ditkommandes warder, hwilket inom en 20. dagar ske skal. 19. Är ock öfwerenskommit och fastställdt emellan Konungarne at de concurrera och samwärka wilja bägge at beskydda uti riket den Ewangeliska religion, så wäl des säkerhet i Sachsen som Lautznitz och Hans Durchleutigkeit Chur Fursten så för sig som sine efterföljare ej at införa el. efterlåta någon förändring eller dem af Romerska Församlingarne lemna några Kyrkor, Skolor, Academier Collegier, eller Closter, eller efterlåta förbemälte Romerske Församlingar några tomter sådant at upbygga på. 20. I fall Konungen, Chur Fursten af Sachsen skulle för denna tractat skul antastad blifwa af Czaren i Muskow eller af någon annan så utlofwa härmed Konungarne af Sverige och Påland, honom, at komma til hielps, som ock innesluta honom i alla de förbunden de hädanefter kunna komma med Czaren at ingå. 21. At denna tractat desto fastare och ståndaktigare wara må, så åtager och förbinder sig Konungen, Churfursten at förmå såsom garanc inom en 6 månaders förlopp den at biträda den Stormäktigaste drottningen af Stora Brittanien och de hög mogne Staterne general förbehållandes Hans M:t Konungen i Sverige sin rätt at låta samma garantie sådana makter biträda, som man tienlige hållandes warder. 22. Denna förbemälte tractat skal ratificeras inom en 6. weckor, och skal deraf förfärdigas et exemplar på Konungens sida i Sverige och et exemplar, på Konugens sida i Påland, och twänne andre dessutom på Hans M:ts Konungens Chur Furstens sida, af Commissarierne at utbytas, straxt efter ratification. Förutan desse articlar war ock en särskilt, så lydande. Ehuruwäl Hans Durchleutigkeit Konungen Churfusten utlofwat inom 6. månader anskaffa de acter af garantien som bemälte; äre men icke desto mindre, der sig så tildroge, at hinder

emellan kommo och en act eller annan ej anskaffades på föreskrefwen dag, så är dock af wederbörande beslutit, at lika fult detta fredsfördraget sin kraft och styrka hafwa skall sin execution och fullbordan erhålla.

Detta war altså den freden Sverige för alt det blod och skada K. August sedan 1700. Han grep först efter Riga och sedan Dünamünde intog, det han til Augustusburg omdöpte och alt sedan spilt och förorsakadt genom onödigt krig, det hans undersåtare ej welle kännas wid, också troligit är honom mången gång ånkrat, det gehör han gaf åt de 2:ne olycklige foglarne Paikull och Patkull, hwilken sednare han Konungen 1705. oförmodeligen fängslade i Königsstein oaktandes geheime Råd Hans han war, som ock Czarens dem emellan han wänskapen skiftat hade, och oaktandes Augusti allierade Hans Czariske Majt denne sin Ambassadeur häftigt återbegärte utan i arrest likfult [sätte] och 1707. d. 7. April honom utlefwererade åt 4 Swenska Office-rare, som med några dragonor förde honom til Swenska lägret, derest han sedan wid Casimir den 11 Octobr. lefwandes rådbråkad wardt, mera quidande öfwer K. August den honom öfwer gifwit, än K. Karl som honom döma lät.

Litet mera än om K. Carls Crönika. Konungen gick ej ur Sachsa land förr än alt war bestält, som aftalt blifwit d. 1. Sept. underskrefs öfwer inkomsten om Protestanternas religion i Schlesien, ock så om Försten af Holsten Gottorp possession af Biskopsdömet i Lybeck, d. 4. derpå bröt Konungen op ifrån Alt-Ranstadt dagen efter genom Lausnitz och som K. August budit honom fara genom Dresden, red och Konungen den 6. med några få Officerare ibland dem en war som sin siuka blesserade arm i skärp förde der han några timar blef, följandes K. August fästningswärk omkring och tog så afsked. Chur Fursten följde honom till Neusdorff, höflige och wänlige på bägge sidor, och såge cusinerna sedermera aldrig hwarandra. Arméen kom til Päliska gränsen med den Konungen öfwer Odern gick, war då så härlig, så folkrik, så munterad som nånsin en armé af kött och blod nyl. warit hade. Detta war det Sverige här wid wunnit, men för öfrigt icke så mycket som et tunland åker, dock detta, som die gerechtz Gelehrten zu rätteligen skrifwa: quos in bello sumtus par slaedent causata est, ad hos refundendos tenetur. Och så war denna refusion och bestod i Sachsen som de sielfwa skrifwa.

Et må jag sättja til, det en min wän uppå detta conceptet mit i bredden satt: Sachsa land har fordom warit en stor del af Germania eller Härnadsmännalund. Deras Creitz räknas än alt in til Öster siön. Svecicum mare. Ja de öfwerboerne Lapparne kalla än i dag wårt folk Sachsa mesar, hoc est Sachse män. Dem och wi med blå ögon och gula hår bättre likna än som Asarne med sina sotögon, och bruna knorlehår. Men märkwärdigt är, at som en ChurFurste af Sachsen år 1500. en Kejsar Crona den honom böds afslog, förrän han det då uprinnande Ewangeliska liuset at släcka hielpa wille, så har 1700. funnits en annan Chur Furste af Sachsen, den detta Ljuset först i sit hjerta släckte ut, sen ock sina knän böjde för den som honom til en mäktastadigan Crona på hufwudet hulptit, och som fordom i wår historia märkwärdig warit den

Pragiska Freden Sachsen emot oss slöt år — — —* så får i framtiden den Ranstadska Freden de Swenska gjorde med Sachsen lika märkwärdighet behålla, och der wid hogkommas Virgilie ord: Discite justitiam moniti, med mera. Men jag lofwar härmed i denna min pilgrims saga inga locos communes vidare at inflicka.

1708. i Januario kom konungen til Thorn, gick så öfwer Weichseln, wände sig åt Lithowen derest Czaren war tillika med sin Printz Menzickoff, som wek ur Grodno. Konungen red in, ty der ingen garnizon war men om midnatten kommo en 1,500. til häst i tiocka mörkret. Doch våra Dragoner, som höllo wakt, gjorde allarm och til guds lycka försvarade bron, och fienden dref af.

d. 30. Februarii kom K. till Radoskowitz, elaka wägar, ingen prowi- ant, stadigt sniöglop, falsk is. Då saknade en del af Officerarne, som sades, Koffehusen i Leipsig und den Herren Keller, men så kom ock hit god tillförsel, och der hwilade arméen några månader. De talte muskoterne wistades alt i nejden framman före. De oroade wære hwad de hinde och gjorde skada hwad de förmädde, då började bistra Kriget åter igen. I Junio 1708. kom K. til floden Beresina, der låg Ryskt krigsfolk i staden men de drefwos ut, Alla gissade då, at för bägge arméerna skulle det bära til slags; men Czaren hade dermed intet så brott om. Des stora armée gick tågel'gen undan, fördärfwade wägarne, bröt af broarna, fälte skogarna, och alt hwad som dugeligt wara kunde, ruinerade de.

Den Ryska arméen förskantzade sig och sit lägre wid floden Wid Holofzin. Dessa tidender woro de senaste wi bekommo til oss til Riga, och altså kommer jag mit gunst nu en gång at hålla min egen postilla och journal får nu se hur det går. Ty som jag skrifwer så blir det, när Buchtrucker manar uppå.

Begynner med Riga, innan jag skils derifrån. Grundritning af fästning samt omägor och stora floden och Cobron skantz och Dünamunde och öppna hafwet, äfwen prospekt af Kyrkor och hus finnas i Kopparstycken i alla K. Carls Fälttogs böcker, Tyska och Fransöska. Hit föres allenast at det i Lifland en hufwudstad är, i Letteland belägen wid Düna å, en handelsstad, folkrik och fast, god hamn och mycken tillförsel med båtar och fartyg långt op ur landet. Har sit citadelle af 6. bastioner, der håller han til Swenska General Gouverneuren. Har et berömdt Kongl:t Gymnasium, sina Ewangeliske kyrkor ifrån första Reformations tiden, hwilken mistning dem Påfwiskom mäkta til sinnet gådt, och derföre dem mäkta anfäktat, och all den tid det än under Påland låg plågat, til des de Swenske togo sig före under sine Gustawianiske Konungar at fäktat om Lifland och frälsa et undertrykt folk ifrån de Ryske bojorne, och Romerske oken. All tid sedan har Riga kostat Sverige blodiga skiortor. Der miste K. Carl IX sin hatt, då grefwar Wrede finge sin adelwapn, men hatten far sins tog K. Gustaf Adolf igen. Han fick nycklarna af staden, och det skedde år 1621. Han wiste Jesuiterna hem igen, och dit derifrån de komne woro. År et slags Påfwiske andelige, ogifte swartklädde, ringkragade män. Sedan 1540. sit Closter Löfte gjort på armod, hörsam- och Kyskhet, samt at

* Tomrum lämnadt i manuskriptet.

låta bruka sig til missionarier, och des emellan läsa för barn. De hafwa intet annat namn än at de heta Jesuiter, hafwa dock sina Jesuitinnor eller så kallade Jesuitisser, dem Påfwe Urban VIII casset, men finnas dock som skrifwes i Cölln wid Rhein och i Nederland eller Paisbas hopetals. Staden har varit Sverige trogen alt jämt, fast Ryssar dem under Helfelt och Saxar under Dalberg ängslat, wet ock gud hwad dem ännu förestår. När isen bryter i Düna, och stäckar sig blifwer en watuflod öfwer gatorna i staden jämmerligen. Farwatnet deras är emellan Ösel, Dagö och Curland.

1708. i Junii månad bröto wi op, togo vår wäg Curland igenom Curonia på Latin, et jämt och fruktbari land, det de Tyske Herremästare och Kors Herrarne, som Christendom och commerce det inrättat, ifrån Brehmen, en mäktig Hansestad den tiden, ock så än: en tid bortåt ägt, men sedan måst släppa i Pålans händer då en Konung i Påländ Ladislaus Jagello uti et blodigt nederlag en 50,000 man af denna Ordens armée, och 600. Riddare deribland aflifwade, och sedan den tid hafwa folket i landen, de Ryske, Palske, Swenske krigstogen fådt giöra wäl at wara med i leken, så långt det räkt. Wårt partie sände en sin quartermästare förut, som beställa skulle quarter, forasche och prowiant för hästar och folk, de satte sig der ingenstands emot. Städerna gofwo oss hus. Stundom läto wi ock Judarna regalera oss med Litthowisk miöd, öl och win, som då föreföll, dock med beskedelighet, och allenast til lifs uppehälle. Wi kommo til Willna in Palatinatu Vilnensi, et Woiwodskap i Litthowen, Staden Willna eller Wildau ligger wid floden Willna, en handelsstad af trähus. Har ock et Castell, et tribunal, et Biskopsdöme, et Universitet. Fult med Pålackar, Judar och Ryssar, men intet just då wi woro der. Sedan kommo wi til Minski in Palatinatu Minsciensi et Woiwodskap uti Litthowiska Reussen wid en flod der flyter igenom, derest ock många Judar bo i sina lortiga gränder. Wi skulle fram til Mohilo wid Niepern i Litthowen i Woiwodskapet Sisslau på Ryska gränsen, der finge wi se huru Konungen färdades fram. Han war gången öfwer en brygga at slås med Ryssarna. Bryggan hade han kastat af efter sig, men kan tro då woro wi förlägne. Änteligen fingo wi bönder för goda ord och penningar, som förde oss öfwer med prämar. Officerarne våre märkte hwad klockan hade slagit, och hwad som förestod, skyndade sig fram, rede från sina wagnar, bagasche, tält, kittlar, med mera, och oss lemnade de. Jag bad dem at de mig det de lemnade skänka wille, ty mina hästar wore uttrötte, det gjorde de, och så blef jag efter. Jag gaf mig i bland Judarna och Marketenterna och tingade mig in at få åka med dem, delte ut mina bylten, litet åt hwar och gaf dem derföre Officerarne mines quarlätenskap. De lofwade föra mig fram och togo det emot, ty wägarnе wiste de, och tala med folket kunde de, men hör på hur det gick. En dagsreda gick vår cawalcade så tågeligen för sig, om natten deruppå wi hwilade lupo skiutsbönderna från Judarna sin kos och stulo 15. hästar bort med sig. Bättre wakt höllo wi intet. Judarna kommo kring om mig och klagade sin nöd alt leider. Men jag war modstulen ej mindre än de, gjorde mig ärende til min lilla fältcasten, tog en skifwa miukt limpebröd och en sats Mattioli. Steg alfwarsamt til Judarna, god wänner

sade jag, I måste skaffa mig bönderna igen, eljest för Gud tar det intet lag, sände så några til häst efter dem at spana. De råkade på, der bönderna höllo en half mil derifrån i skogsbacken och frukostera, wore intet förskräckte, när de sågo våra komma de kände sina hästar igen, och gåfwo spionerna huden full med stryk, och hästarne togo de af dem, och foro så flängande sin kos. En af våra kom tillbaka som rapportera. Då war gut rath theur. Judarna kallade mig sin Capten ty jag war blåklädd. Wi konsulterade och beslöto at taga blå räcker på oss så många wi woro, ty kläder hafwa Judarna och Marketenterna altid ibland sina waror. Våra wagnar och kärror förde wi in i skogen, de flinkaste rede med hästarne wi hade op til nästa by wi såge et stycke framför oss eller Dorff de kalla. Der rede wi in och togo med wäld några hästar hwar wi finge eller sågo. Wände så om och släpade wårt bagasche et par mil längre bort så långt wi kunde åter til en by, då jag åter med mina Israeliter in i gårdarna och leta op hästar. Jag tror mina Cammerater hade wäderkorn af kamparne, der de woro, och woro så flinke, som hade de aldrig annat lärdt än stjäla hästar.

Der funne wi på en Svensk Ryttare liggande nyss ihjelslagen der han låg, med sin blå kappa än på sig. Böndren kommo ock fram med hästen hans, de hade funnit gå på wägen, och så muntringen, och så 2:ne kor, dem mina karlar togo ock så en bonde den gofwe wi något penningar allenast at föra oss på rätta wägen. War då ryktet öfwer alt, at Konungen wunnit, och fienden gådt undan. Wi lögo för böndern, och sade flera af våre blåräcker kommo efter, som ock våre utskickade Spioner åter til oss komme, och wi marscherade omiskundsamligen med wår fria skiuts fort och fram. Efter par dagar hinde wi på 2:ne Regimenten, som skulle fram och ej biwistat slaget, Albedyl och Gyllenstierna. Jag gaf mig an hos Öfwer Officerarne, at jag hade medicamenter med mig och skulle til Skraggenstierna. Bekom altså wid Commissariatet fri disk för mig och drängen min. War altså i deras följe en 4. dagar, då stannade Regimenterne efter ordres de fingo, men några Officerare reste fram til Konungen, då jag åter med min dräng ej hinte mera följa åt. Ty mine Judæi hade med sina kärror jag wet ej för hwad afsikter och giöremål äfwen och från mig tagit afsked, dock fram wille jag med några andra jag nu kom i sällskap. Bönder lågo i buskarna, som då och då skiöto på folket. Ingen wäg wiste jag, eller hwart det nu bar på. Kom dock fram til strömmen, der slaget stådt hade. Der war än en bro behållen. Wi frestade på om hon höll och foro så öfwer, och kommo fram på ängarna, släta och wida woro de. Så wore der ock än några retranschementer behållne bak om dem Ryssarna stådt hade. Liken än lågo der öfwer alt, oswepta må ni weta, spillersta nakne, opsulna, och stank i luften, ty då war Julii månad. Syntes ock hundar här och där som slete på kropparna. Wäre, som den gången nog slagne blifwit, eftersom Konungen befalt dem hålla ut fiendens salwor, och gå så med wärjorna fram, woro ned gräfne; men de Ryske liken den gången obegräfne af våre lemnade, eftersom de Ryske en gång tilförene förbudit at begrafwa våra lik. Ack Gud! hwad spektakel war detta. Hwad såg det annorledes

ut än då jag första gången kom poike från Nykiöping, och ifrån Danwiksberget betraktade kyrkiotornen med sina förgylta tuppar, och folket krällande på gatorne i Agnefit.* Detta war det slaget, der ock Boltenhagen miste sit lif Fältskären wid Konungens garde, den jag i Stockholm mången gång sedt hade, och med honom på Apoteket talat. Han wardt skuten ej långt ifrån Konungen, der han lutandes stod och förbant en blesserat Officer, på samma ställe han ock sedan nedergrofs.

Wi frågade som då fölgdes åt, och funne änteligen öfning på den der långa wallen, den Ryssarna för sig til bröstewärn opkastat, och altså på stora landswägen til Mohilo, som war en mil derifrån. Men jag menar Ryssarne hade då tygat til Mohilo, den hade de mot de wäras ankomst utplundrat och opbränt ty de tänkte ändå intet få behållan.

Der såg jag et par Caméler utan före gå och drifwa, som trötnat och blifwit efter. Sådana underliga diur hade jag aldrig sedt tilföre, jag gick fram til en med wärjan i näfwen; men skummen steg ur munnen på honom, han krökte sin hals och sputade mig med en tuggat höwälling, den han drog op ur magen så öfwerfull i ansiktet, at jag måste tvätta hatt och perruk i Nieper strömmen, derföre jag ock til åminnelse des portrait här införer, och denna mit enskylda fälttogs §. lyktar så länge och til vidare.

Jag kom fram til lägret, derest arméen stådt sedan den 8. Julii wid Niepern och hwilade några weckor, ty prowiant war der nog och tilförsel. Der lagades om de blesserade, der wille Konungen stå, som sades, och afwakta general Lewenhaupt. Jag fann på Doctor Skraggenstierna, wiste mina bref och alt mit pagasche, jag riktigt frambragte. Han war ock dermed så ock med min person hel nögd. Hos honom fick jag mat och lön. Wi lågo under tält, och när så hände något fattades, hade wi wåre goda prowiantwagnar at lita uppå. Doctorn hade 2. drängar och en Camartienare. War Konungens Lif Medicus, och tillittes dessutan af alla förnåma siuka. Alla Fältskär examina biwistade han, och förtiente stora penningar.

Jag såg Konungen som oftast, och Gud wet första gången de mig honom wiste, ty han ingalunda ökänd war, kolnade det i mit hierta. Jag såg honom gå långsamt, klädd i blå råck mässingsknappar uti, och lädergehång derutanpå, stöflor och sporrar som en annan underofficer, stor förgylt knapp i hatten. Undersbittida om mårnarne red han kring om arméen och lägret, stal sig in på Officerarne som sades, ibland. Men woro de lustige for han dem förbi. Grefve Piper gick gråklädd en fet tiocker herre. Många cavaillier och Öfwerstar buckade sig för honom diupt, då han sin hatt ej rörde. Cant[s]lierådet Hermelin, Möller, Bång, Hulthén, Düben såg jag dageligen och fick lära känna dem efter hand. War då wid Julii månads slut, folket begynte at siukna, ty det begynte bröd och godt öl at tryta, fast Judarna lofwat at rikeigen skaffa alt hwad behöfdes, men stod oss före, det dem hände i öknen, när de fölgde Moses åt. Der brygdes honingwatn, kosta garnitzen h. e. en kanna 3. R:dr och gick åt medan brygget än war warmt. Men

* Gammalt namn på Stockholm.

detta halv och til siukdomen. Öfwer Officerarne hade sina egna kockar, läte sielfwa brygga och baka. Doctorn hade mat wid Cawallier bordet, och när han reste någor stands fick han sit kallkök. Biskop Malmberg och Hofprästerne läte hämta hem i sina tält 2. 3. sina Rätter ur Konungens kök. Konungens kök war på fältet under bar himmel, emellan opslagne bräder, spetten lågo på korspålar eller korsjärn nedsatte i jorden.

Men som jag kom i förtrolig bekantskap med en Officer den mig behöfde, och en liten flaska opriktig balsamus Jndicus albus han af mig hafwa wille til någon liten incommodité han dragits med sedan han ur Sachsen kom, och hos den jag stundom om nätterna satt, dicerade han mig, som alt minnas wille, hwad jag hörde och såg, om denna sidsta expedition, det som följer:

1708. efter Pingsthögtiden begynte Konungens marscher den 8. 9. 12. 13. 15. Wi kommo til Staden Beresina uti Litthowiska Woiwodskapet Minski kommande, och sig wid en liten upstad, Rohakzo Reciza in uti Niepern löper. Der drefwes 600. Ryssar undan. Konungen lät göra brygga öfwer strömmen, det Ryssarne ej wännade at hindra. Konungen gick deröfwer den 18. 21. 22. 23. slogs åter en brygga öfwer strömmen, derest hade Ryssarne nederlagt et otroligt [arbete] at förswara passet, men gingo nu och derifrån at blifwa, som sades, ej stängde från Niepern. Konungen kom til Holofzin den 30. Här stod det Ryska lägret emellan strömar, moraser, bröstwärn och stycken. Generalerna deras woro Rönnou, Pflug, Goltz, Repuin, Hessen-Darmstadt, Mentzikott. Konungen låg der hel stilla, wäntandes på sit folk och artillerie. Recognoscherade dageligen och besiktigade passen på bägge sidor om staden. Den 3. Julii skedde action. Om aftonen förut, lät Konungen opkasta et batterie wid watnet i et tiokt moln, och så tyst, at Officerarne och Soldaterne allenast hwiskades wid. Dit fördes sen om natten 8. swåra Canoner, som planterades at bestryka fiendens lägre. Der war lemnat af Ryssarna emellan deras wänstra och högra flygel en öfning, som otillgängelig war, neml. et diupt moras 300. fot långt. I gryningen gick Konungen öfwer med gardet. Dal-Regementet, Westmanlands Regementet, och Östgöta Regementet. När solen gick op, begynte Canonerna spela på Ryska lägret, då Konungen såg, at Ryska battallionerne begynte röra sig, och draga sig undan, fast pontonerne ännu ej ankomne woro, gick han med folket genom watnet; Kapporne på axlarna wärjan och muskweten öfwer hutwudet, men sedan återstod moraset, der måste de också igenom. Konungen skyndade sig fram, och satte sig mit i wägen emellan fiendens bägge flyglar. Kläckan war mellan 4. och 5. då Konungen grep dem an med sit garde men befalte Regementerna skynda sig efter. Ryssarna gjorde en Städialwa, hwars like de, som flere batalljer bewistat, sade sig näppeligen hafwa hört. Den warade utan ringaste uphör fullkomligen half annan tima. Hade hwar hundrade kula träffat, säkert af de Swenske hade ej många blifwit behåldne. Kläderna på Konungen woro fulla af watn och lera at han måste sättia sig til häst, men steg åter af, och gaf den åt en illa blesserad Capten af gardet han såg, Eric Gyllenstierna, och gick sedan för gardet. Man kunde wäl finna hwar Ko-

nungen war, ty han war der elden som starkast war. Men jag lemnar här at copiera min relation. Fienden drog sig undan genom skogar och kärr, och nog af dem blefwo nedgiorde. Fältmarskalken Rhenskiöld kom med Rytteriet, och skyndade sig til Infanteriet, och så kom konungen tillbaka ifrån fiendens fotfolk han fullfölgt hade, och Gud gaf en fullkomlig seger, Största förlusten för fienden war de många som och rymde, hopetals stucko sig undan, och begowfo sig in åt Litthowen.

Så hwila min berätelse, och dermed war nu Påländ slupit från sina gäster de länge nog dragits med. Men deremot begynte der pesten gå starkt, J Warschow wore öfwer 16000. döde innan några weckor, ehuruwäl Doctorerne så hemma der i landet som ifrån andra orter dithämtade enhälligt utsagt, at ingen luft smittat eller inficerat wåre, utan de doge menniskiorna af hungers nöd, och onaturlig spis, derom hade Doctorn, som jag hörde, fådt säker efterrättelse. Til lägret wårt kommo ock med awisorne ritningar och medalljer, som nyss slagne blifwit med Konungens bild, och på andra sidan Vabissa vado transita et Moschi fusi. d. 4. Julii 1708. också ändå en medallie med följande; Sylva, paludes, aggeres, hostes victi. Moschi ad Holofzin 1708. victi ^{4/14} Julii, men sådana der pralereij hwarken wännade Konungen om eller tackade han därför.

De Swenske Herrarne och Officerarne sågo wäl hwad som målnade til och förestod med en så folkrik och oförsonlig bister fiende, som helt wäl wiste också hwad honom ärnades, der wåra öfwerhanden finge. Jag kommer ihog, och förer nu hit det en af wåre Präster, min gynnare, skref i min stambok, den jag länge sedan mist, öfwer Konungens portrait: *Dí tibi dent annos, ex te nam cetera sumes, sint modo virtuti tempora longa tuæ.* Ty alla hade et oförlikneligit förtroende hwar han gick före, så ginge de efter willigt och gärna. Nu wil jag berättat vidare det jag mins, och sedan rätta det jag höra får. Kan intet skada imedlertid, at det skrifs.

Konungen bröt op och fölgde den Ryska arméen efter, den brände och härjade landet jemmerlig, at Konungen ingen ting för sig finna skulle som ock skedde.

Om qwällarne sågo wi elden brinna kring om oss. Fienden twingade folket at bekänna hwar de hade sina sädesgropar, ty de gräfwa neder sin Ritorra råg, den måste de taga op och förbränna den, det wi ej hindra kunde. Han hade et maner med löpareldar, at bränna op säden och gräset på marken, der han stod. Konungen wände sig åt Smolänsko, är et Woiwodskap i Litthowen: med berg och skogar och staden Smolescium ligger wid Nieper floden och kärr deromkring med sina murar och torn, med sin greska religion och Biskop, då discurrerade wi som åte ibland oss marketenterna de woro rätta wägen at twinga fienden til fred. En gång tänkte man fienden wille slå, och sades, at några generaler rådt man skulle afwakta morgonen och den angripa, men morgonen kom och fienden war åt skogen förswunnen. Detta skedde på Gl. Ryska gränsen en tolf mil ifrån Smälänsko då än hade wi ingen efterrättelse om General Lewenhaupt, den frågades altjämt efter, som från Riga komma skulle, för den ock i Curland och öfwer alt wagnar med hiul och nya seltyg och prowiant war bestält, men gud wet, det drögde,

war dock, som sedan sades, ej många dagsresor ifrån oss. Men hade Cossacker, Calmucker och Ryssar allastands kring om sig, ty fienden fruktade, och det med rätta, ingen ting högre, än at bägge arméerne conjungera skulle. Mazeppa hade då begynt genom sina bud at handla med Konungen. Den 15. Septembr, följde Konungen deras råd, som rådde at gå in i Ukraine och ej wänta längre på General Lewenhaupt, der Konungen stod war intet til mats, dit han ärnade sig, hoppades man få både folk och prowiant. Den 16. gick General Lagercrona förut, at taga in Staradup war ock Ryssen i anmarsche til denna Staden. Han kom ock om midnatten dit in. Wära kommo in fyra timar försent. Den 11. Octobr. fick Konungen tidningar om Lewenhaupts action med Ryssarna, som skedde den 29. Septembr. Om denna händelsen har jag ringa dräng hört tida språkats om ej allenast hos Marketenterne, dem jag umgiks med, som flere, qui castra seqvuntur, utan ock hos Archiatern, der officerarne suto hela timarne, och när de intet rökte, intet drucko, intet spelte, så resonnerade de, det jag nu skrifwer op, stryk ut hwem som will.

Adam Ludwig Lewenhaupt wardt 1706. i Decembr. af Hans Maj:t Konungen gjord til General och Gouverneur i Riga efter gref Frölich, af den wi än stundom se des stämplade Caroliner, en afritning* här hos gående. Det han kunnat lärdt af Ryssarne, som inwenterat at stämpla Riksdalrar en ritning af dem jemwäl här hos gående. Samma gång 1706 i December wardt äfwen ock af hans Maj:t Gref Magnus Stenbock förklarad för general och Gouverneur i Skåne, efter gref Rhenschiöld och Generalen Carl Gustaf Rhenschiöld en tre heders Cronor i Konung Carl XII. kämpaskiöld och så vidare bortåt med fleres och ringares aucunementer. I Martio 1706. antog han, gref Lewenhaupt, Regementet i Riga. Tropparna lät han marschera under Öfwerst Jöran Knöring in i Curland och taga det åter i possession. I Aprili reste han med Konungens til Stockholm, och erhöll der betalning för försträckningar han gjordt til Tropparnas prowiant och beklädning. Kom innom 6. weckor tillbaka, gjorde sig til reds, och in mot hösten gick längre in i Lithowen. 1708. i Martio fick Gr. Lewenhaupt tilstånd at upwakta Konungen, som war då i Radockzowi är en stad i Woiwodskapet Minski i Lithowen. Konungen war honom nådig och han blef där några weckor, twifwels utan öfwerwägandes då, hwarut Konungen sig med sit swåra förestående krig wända och det wältra skulle. Glunkades då om twehogsenhet emellan generalerna. Den 7. Maji reste Gr. Lewenhaupt til Riga, at göra all anstalt til opbrott och bägge arméernas sammanfogande, som lærer warit ärnat. I sanning, och efter åt som Rådman sade har man sedt, at Gr. Lewenh. olyckeliga action, som sedermera wid Lesina skedde, grunden lade til all Sweriges olycka. Men som ordstäfwet lyder och står i min stambok: accidit in puncto.

Til den 11 Octobr. stod Konungen stilla i Ukrainen, der woro så stora byar at i en by rymdes en 4 Swenska Regementer. Då kom kunskap om Gr. Lew. action med Ryssarna, som passerat den 29. Septembr. men tågeligt in. Den 7 Maji reste Gr. Lewenhaupt ifrån Konungen och högqwarteret Radizkowi, innom 7 dygn kom han til Riga. Den

* Denna afritning finnes ej.

26. Maji bekom han ordres, at bryta up och marschera in åt Litthowen och Beresina, och förwänta der vidare ordres. Samma bref kom ej fram för än 26 Junii en månad efter. Då Konungen redan förut en 11. dagar wid Beresina varit. Gr. Lewenhaupt berättade, hur med brefwet tilgångit war, och huru swårt det falla wille gjöra et så hastigt opbrott. Nagra Regementer kommo i marsch wid slutet af Julii månad. De kommo til Doldinhoff medio Augusti. Från Wilna hämtadest kläde, strumpor, sämskade skin, beslagne wagnshiul etc. Hela arméen bröt den 1. Septembr. op wägen til Zercia, kommo den 19. til Sklo. Hadn det varit möjligt, at Konungen då kunnat dröja en 5. dagar i Torskin för prowiant, så hade bägge arméerne varit conjungerade, men Konungens positiv ordres hade kommit en 3. dagar at dröjas med, och altså hade, som efter åt sades, Czaren anledning fådt at wärkställa det han så högeligen önskade.

Wid Sklo Gr. Lewenhaupt öfwer Niepern den 21. 22 Septembr. Den 23. til Assine, den 25 til Mosaredo d. 26. wid Brelise alt fienden på sidan ut med sig. Der war ett swårt pass och fienden både fram och bak. Gr. L. lät trässen med sin betäckning gå förut, och Regementerne fölgde. Den 27. efter sluten gudstienst fans fiendens hela Cawallerie wid handen. Gr. L. satt op sit Rytteri 2:ne linier, men fotfolket betäckt, som rykte fram i luckorna, just då fienden analkade. Gr. L. förde den högra och Stackelberg den Swenska flygelen. Fienden förföljdes en half mil, af fångarna fick man [weta] at Mentzikott och Pflug ginge förut, och at Czaren kommo efter. Gr. L. fortsatte sin wäg, och stod natten på fältet. Den 28. hängde fienden alt efter, dock brachtes trässen i säkerhet, och kom til Lesina kläckan 4. om afton. Natten öfwer lagades wäg genom moraset til Proposk. Den 29. i gryningen marscherade wåre, och funno då fienden för sig opstald det bar ihop, och fienden drefs ur skogen, men fienden undsattes af nytt folk, och wåra drefwes på slätten. Ryssarne kommo i fyra linier fram ur skogen, drefwes tillbaka. Detta warade alt in til aftonen. I sanning de som varit med sade det hafwa varit lik som 3. hufvud träfningar. De Swenska stodo på fältet til mörkret, fienden drog sig in i skogen. Generalen lät Regementerne hwart efter annat draga sig öfwer passet; fiendens högra flygel såg det, men rörde sig intet. Wid passet woro wagnarne wåre i wägen, at järnstyckenen ej kommo fram, ty sänktes de neder. In emot Proposk hinte Regementerna pagaschet. Staden war afbränd af fienden, och fans til broar intet wärke. Gr. Lewenhaupt gick längre utföre, och befalte, at det som kunde, uttagas skulle af pagaschet, och det andra förstöras. Wagnshästarna deltes ut på Infanteriet. Fyra mil från Proposk wid Glesna gingo wåre öfwer Leströmen. 500. man Cawallerie summo än samma afton öfwer, de andra på lika sätt om morgonen d. 1. Octobr. marschen gick öfwer långa skogen.

På slätta bygden wid Sibirien hwilade Regementerna. Skulle så gå, at upsöka Konungens lägre. Ryska generalen Island följde oss efter in til et pass, der wardt han afdrefwen af Creutz och Hamilton. Wid Tokanowa om aftonen fant Gr. L. et Swenskt parti för sig, och lät berättta Konungen sin ankomst.

BÖTTIGER, DANIEL WILHELM. Född d. . . . 1700 i Sachsen-Voigtland.

Föräldrar: *

B., som under konung Fredriks regering inflyttade från Tyskland, konditionerade först på apoteket i Visby, hvarefter han 1739 köpte akademiapoteket i Uppsala för 4 000 daler kpmt. Antogs till akademiapotekare d. 7 febr. 1741. Nära vän till Linné anlade han en medicinalväxtodling, som han skötte lika omsorgsfullt som sitt apotek, hvilket han innehade i 25 år. Sedan anläggandet af ett andra apotek i Uppsala 1757 blifvit verklighet, sålde nämligen B. år 1764 akademiapoteket till Andreas Möllenhoff, samt flyttade 1767 till Stockholm, efter att vid den stora eldsvåda, som året förut öfvergick Uppsala, hafva förlorat icke blott hus och hem, utan äfven köparens reverser samt med dem allt hvad han ägde. Utarmades ytterligare genom en långvarig och kostsam process, hvars slut han ej upplefde.

Död d. 10 april 1777 i Stockholm.

Gift d. . . . 1743 med MAGDALENA CATHARINA LOTHIGIUS, född d. 29 juli 1722, död d. 30 mars 1786 i Vesterås, dotter till landssekreteraren i Gottlands län, sedermera borgmästaren i Visby HANS LOTHIGIUS och CLARA AURORA ESBERG.

Barn: JOHAN CHRISTIAN, född d. 20 juni 1744, död d. . . . sjökaptén; — AURORA MAGDALENA, född d. 21 aug. 1745, begrafven d. 8 dec. s. å.; — MAGDALENA CATHARINA, född d. 23 okt. 1746, död d. . . . 1793, gift 1768 med prosten OLOF ENEROTH, född d. 24 april 1744, död . . . 1808; — WILHELMINA CHARLOTTA, född d. 27 dec. 1747, begrafven d. 14 mars 1748; — DANIEL WILHELM, född d. 13 april 1749, död d. 15 sept. 1807. Fil. magister. Rektor vid Enköpings skola; — ANNA LOVISA, född d. 22 juni 1750, död d. . . .; — CARL FRIEDRICH, född d. 9 juni 1752, död d. 6 jan. 1819. Apotekare i Västerås.

D. W. BÖTTIGER uppgifves vara af samma släkt som den kände alkemisten och uppfinnaren af det sachsiska porslinet JOHAN FREDRIK BÖTGER, död i Dresden 1719.

MÖLLENHOFF, ANDREAS. Född d. 6 april 1736 i Hamm i grefskapet Mark i Westfalen.

* Enligt en familjetradition skulle fadern varit myntmästare i Magdeburg.

Föräldrar: Handlanden BERNHARD MÖLLENHOFF, född d. . . ., död d. . . . och

M. var i sex år elev hos apotekaren Curtzius i Libstadt, hvarefter han i ytterligare två år konditionerade på samma plats och därpå i två år i Hamburg. Reste sedan till Sverige, där han efter en kortare anställning på apoteket Hjorten i Stockholm under två år hade plats på apoteket Ängeln därstädes, hvilket apotek då ägdes af apotekare Christopher Molitors änka.

År 1764 köpte M. akademiapoteket i Uppsala, antogs af akademiska konsistoriet till akademiapotekare samt examinerades d. 10 dec. s. å. Privilegium å apoteket, som nu fick namnet Kronan, erhöll han d. 20 nov. 1766, hvilket år han äfven såsom akademiapotekare fick rättigheten att under brunnsternerna hålla apotek vid Sättra brunn.

Död d. 9 okt. 1791 i Uppsala.

Gift 1) d. . . . med ANNA CATHARINA HÅF, född d. . . ., död d. 19 juli 1770. Äktenskapet var barnlöst.

2) d. 20 nov. 1776 med ANNA GUSTAVA BERGSTRÖM, född d. . . . 1754, död d. 24 okt. 1788.

Barn: JONAS GUSTAF, född d. 6 okt. 1777, död ung.

HARDER, HANS HENRIC. Född d. 5 okt. 1754 i Hälsingborg.

Föräldrar: Handlanden CARL HARDER, född d. . . . 1713, döpt d. 27 jan. 1714, död d. 22 sept. 1775, och ANNA CATHARINA HELLMAN, född d. . . . 1718, död d. 3 aug. 1790.

H. var åren 1768—75 elev på apoteket Svalan i Halmstad samt konditionerade i två år å samma apotek efter därstädes aflagd farmacie studiosi-examen. Tjänstgjorde sedan på apoteket Vasen i Linköping från 1777—81, hvilket år han efter en kort tids anställning på apoteket Enhörningen i Stockholm blef examinerad provisor. Förestod så i sju år apotekaren P. Chr. Schulzens apotek i Norrtälje, hvarefter han 1788 vid ryska krigets utbrott reste till Finland, der han, så länge kriget varade, med utmärkt skicklighet förestod fältapoteket i Lovisa. År 1791 inköpte H. af professor J. G. Acrel, såsom förmyndare för apotekare Andreas Möllenhoffs son, studeranden Jonas Gustaf Möllenhoff, akademiapoteket Kronan i Uppsala, undergick examen inför medicinska fakulteten samt erhöll 1792

fullmakt som akademiapotekare. På anmälan af universitetskansleren erhöil Harder d. 30 aug. 1793 K. Maj:ts privilegium å apoteket. År 1809 sålde H. apoteket men var fortfarande bosatt i Uppsala.

Död d. 9 febr. 1821 i Uppsala.

Gift 1) d. 28 okt. 1792 på Wiby, Vestmanland, med SARA MARIA ERICSSON född d. . . . 1767, död d. 12 sept. 1799, dotter till pastor ERICSSON och ANNA ELISABETH BERG.

2) d. 11 nov. 1800 på Ekbolanda med CLARA CATHARINA NYBLÆUS, född d. . . dec. 1776, död d. 21 mars 1840, dotter till ekonomidirektören JONAS FREDRIK NYBLÆUS och CLARA NEVELIUS.

Båda äktenskapen voro barnlösa.

CARLSON, CARL. Innehade akademiapoteket Kronan i Uppsala åren 1809—20. (Se under apoteket Morianen i Stockholm, sid. 88.)

ENGELBRECHT, CLAËS WILHELM. Född d. 13 febr. 1794 i Stockholm.

Föräldrar: Kommissarien vid generalassistentkontoret CARL JOHAN ENGELBRECHT, född d. . . . 1742, död d. 2 jan. 1809, och ANNA CATARINA NORDIN, född 1766, död d. 26 dec. 1808.

Efter skolstudier vid Stockholms katedralskola började E. 1808 studera medicin, hvarvid han bevistade medicinalrådet Hagströmers, professorerna Berzelii och Gadeli samt assessor Kreij's föreläsningar. Efter på hösten s. å. undergången tentamen tjänstgjorde han på K. serafimerlasarettet samt beordrades att som underläkare biträda assessor Westman, först på sjukhuset vid Barnängen sedan vid det s. k. Jägerskiöldska sjukhuset vid Nytorget i Stockholm. Tillfrisknad från en sex veckors svår febersjukdom, under hvilken tid hans föräldrar aflidit, fann han ej någon utväg att kunna fortsätta de medicinska studierna, hvarför han d. 1 mars 1809 antog plats som elev på apoteket Svanen i Stockholm. Sedan han 1813 blifvit farmacie studiosus, aflade han d. 14 juni 1816 provisorsexamen. Förestod från sistnämnda år apoteket Svanen i Stockholm till dess han d. 1 okt. 1820 inköpte akademiapoteket Kronan i Uppsala. Undergick sedan inför medicinska fakulteten den enligt K. brefvet

af d. 14 juli 1792 för akademiapotekare föreskrifna examen, hvarefter han erhöill akademiska konsistoriets konstitutorial till apoteksprivilegiernas öfverlåtande på sig. År 1843 sålde E. apoteket; var fortfarande bosatt i Uppsala.

Ledamot af Uppsala läns hushållningssällskap. R. V. O. 1854.
Död den 25 sept. 1868 i Uppsala.

Gift d. 1 aug. 1829 i Uppsala med GUSTAVA ERIKA SCHILLING, född d. 8 sept. 1802 i Uppsala, död därstädes d. 28 dec. 1845, dotter till astronomie observatorn vid Uppsala universitet OLOF GUSTAF SCHILLING och BRITA CATARINA FORNMARK.

Barn: OLIVIA WILHELMINA GUSTAVA, född d. 5 nov. 1830, död d. 16 dec. 1854 i Söderköping, gift d. 19 aug. 1852 med dåv. stadsläkaren i Söderköping, sedermera i Norrköping, med. d:r CARL WILHELM ENGELBRECHT, född d. 7 dec. 1824, död d. 19 april 1905; — JOHAN WILHELM, född d. 5 nov. 1831, död d. 16 april 1890 i Köln. Kontrollör vid tullverkets nederlagskontor i Stockholm; — SOFIA LOVISA CATHARINA, född d. 5 febr. 1834, död d. . . ., gift d. 14 aug. 1857 med sin sväger, förste stadsläkaren med. d:r CARL WILHELM ENGELBRECHT (se ofvan); — CARL GUSTAF, född d. 30 aug. 1838, död d. . . . Landtbrukare; — EUGENIA AUGUSTA MATHILDA, född d. 10 febr. 1841, gift d. 12 dec. 1870 i Stockholm med byråchefen i generaltullstyrelsens kammarkontor JOHAN REINHOLD BERG LUND, född d. 23 juli 1828, död d. 4 aug. 1892.

WIMERMARK, CLAËS BERNDT. Född d. 15 juni 1817 i S:t Lars församling i Linköping.

Föräldrar: K. hofpredikanten, dåv. komministern därstädes, sedermera kontraktsprosten och kyrkoherden i Askeby af Linköpings stift CLAËS WIMERMARK, född d. 24 sept. 1768, död d. 26 jan. 1834, och EVA CATHARINA DUBB, född d. 2 april 1784, död d. 28 jan. 1841.

Efter nära fyra års elevtid å akademiapoteket Kronan i Uppsala aflade W. d. 29 aug. 1837 därstädes farmacie studiosi-examen. Konditionerade därefter å apoteken Örnen i Karlstad och Vasen i Linköping. Aflade d. 20 jan. 1841 apotekarexamen. Inköpte d. 1 maj 1844 akademiapoteket Kronan i Uppsala samt antogs d. 14 juni s. å. af akademiska konsistoriet till akademiapotekare. D. 11 aug. 1853 sökte och erhöill W. K. maj:ts privilegium å apoteket, sedan den akademiska jurisdiktionen d. 3 april 1852 blifvit af

K. majt upphäfd. Sålde detsamma i april 1859 och ägnade sig en tid åt jordbruk; innehade så egendomarna Hesselby och Claëstorp i Uppland. Bosatte sig 1861 i Stockholm.

Död d. 19 dec. 1865 i Stockholm. Begraven i Uppsala.

Gift d. 6 mars 1845 i Karlstad med LOUISE ELISABETH LUNDBERG, född d. 5 aug. 1819, död d. 10 nov. 1898, dotter till handlanden därstädes PER LUNDBERG och ANETTE FRYKMAN.

Barn: LOUISE CHARLOTTE, född d. 23 nov. 1846 i Uppsala, gift å Leckeby i Åby socken i Kalmar län d. 29 dec. 1874 med apotekaren i Stockholm JOHAN REINHOLD WIMERMARK, född d. 31 juli 1835, död d. 11 febr. 1887; — CLAËS ISRAEL, född d. 2 maj 1848. Sjökapten, f. d. generalkonsul för Paraguay; — HJALMAR, född d. 17 juni 1851, död d. 17 juni 1856 i Uppsala; — ARVID HJALMAR, född d. 28 mars 1857, död i Chicago d. 7 maj 1902. Farmacie studiosus d. 9 juni 1876, apotekare i Cambridge i Norra Amerika, sedermera praktiserande läkare i Chicago; — JOHN HARALD, född d. 20 juli 1858, död d. 19 febr. 1908 i Stockholm. Disponent för Ångkvarnsaktiebolaget Victoria i Stockholm.

ANDBERG, EDVARD AUGUST. Född d. 14 mars 1819 i Torshälla.

Föräldrar: Borgmästaren i Torshälla och Eskilstuna JOHAN ABRAHAM ANDBERG, född d. 16 sept. 1777, död d. 2 mars 1832 och MARIA SOFIA HOLM, född d. 19 okt. 1791, död d. . . . 1872.

Efter skolstudier vid Strängnäs elementarläroverk antogs A. d. 14 mars 1836 till elev å apoteket Korpen i Stockholm, hvar-est han jämväl efter d. 6 maj 1840 aflagd farmacie studiosi-examen tjänstgjorde till okt. 1842, då han började bereda sig på apotekarexamen. Saknande medel för studiernas fortsättande måste han ånyo konditionera; förestod så sommaren 1843 brunnsapoteket i Porla, tjänstgjorde sedan på apoteket i Sala från 21 sept. 1843 till nov. 1845 samt på apoteket Gripen i Nyköping till sommaren 1848. A. var sedermera anställd å under apoteket i Malmköping lydande filialapoteket i Daga härad. Återkom till Stockholm hösten 1849 för att fortsätta studierna samt aflade d. 18 maj 1851 apotekarexamen. Tjänstgjorde sedan som receptarius på apoteket Hjorten i Västerås från juli till okt. 1851, därefter på apoteket Upplands vapen, numera Lejonet, i Uppsala till 1856. D. 6 mars s. å. fick Andberg K. sund-

hetskollégii förordnande att förestå akademiapoteket Kronan i samma stad, hvilket apotek af ägaren, apotekaren C. B. Wimermark utarrenderades till A. på en tid af 10 år, räknadt från d. 1 jan. 1856. I april 1859 inköpte A. apoteket, å hvilket han d. 19 aug. 1861 erhöll privilegium. Innehade detsamma till jan. 1866, då han sålde det till apotekaren Fr. Westerdahl, hvarefter han under en lång följd af år var verkställande direktör för Uppsala brännvinsminuthandels och utskänkningsbolag.

Andberg var hedersledamot af Södermanlands-Närkes och Gästrik-Hälsinge Nationer i Uppsala. Ifrig trädgårdsvän var A. från stiftelsen af Uppsala trädgårdssällskap, med undantag af två år, detta sällskaps skattmästare. För befrämjande af trädgårdsodling erhöll han nämnda sällskaps guldmedalj samt innehade äfven Svenska trädgårdsföreningens och Stockholms läns hushållningssällskaps medaljer i silfver. Genom sin originalitet var Andberg en af Uppsala märkligare personligheter; slagfärdig och kvick ägde han en flytande talemått och äro massor af anekdoter i gång om honom. Var en i grunden hjärtegod man, hjälpsam mot alla.

Död d. 28 maj 1900 i Uppsala.

Gift d. 9 sept. 1856 i Tumba inom Botkyrka församling, Stockholms län, med HILMA EMELINA CAROLINA AUGUSTA BRUZELIUS, född d. 24 dec. 1818 i Uppsala, död d. 30 dec. 1877 därstädes, dotter till bokhandlaren och boktryckaren i nämnda stad, EMANUEL BRUZELIUS och CHRISTINA ELISABET ENVALLSSON.

Barn: HILMA HELENA SOFIA (ELLEN), född d. 8 okt. 1858 i Uppsala, gift d. 24 aug. 1878 med grosshandlaren i Stockholm CARL GEORG BLANCK, född d. 23 jan. 1849.

Har af trycket utgifvit »Om Radix Ratanhiæ». Farm. tidskr. 1863. 8:o.

WESTERDAHL, FRANÇOIS JONAS FERDINAND. Född d. 2 april 1829 i Lund.

Föräldrar: Skomakaren JAKOB WESTERDAHL, född d. 10 dec. 1804, död d. 21 dec. 1890, och HEDVIG MARIA NYSTRÖM, född d. 9 sept. 1802, död d. 19 jan. 1870.

W. erhöll åren 1842—47 undervisning i katedralskolan i Lund samt antogs d. 22 juni 1847 till elev å apoteket Svanen i samma stad, där han d. 27 sept. 1850 aflade farmacie studiosi-examen. Efter denna konditionerade han å nämnda apo-

tek samt undergick d. 17 dec. 1859 apotekarexamen. Tjänstgjorde sedan på akademiapoteket Kronan i Uppsala, hvilket apotek W. inköpte år 1866; tillträdde detsamma d. 1 jan. 1867, samt erhöll privilegium d. 15 febr. s. å. Innehade dessutom brunnsapoteket i Sättra och medikamentshållningen å akademiska sjukhuset i Uppsala samt från 1870 medikamentsförrådet i Dannemora.

Åren 1869, 1873 och 1876 företog W. i farmaceutiskt ändamål resor till Frankrike, Tyskland och Österrike. I Uppsala erhöll W. under den långa tiden af mer än fyra decennier, han där verkade, en hel del kommunala uppdrag. Så ägnade han under mer än ett kvarts sekel ett intresserat arbete åt stadens fattigvård. Nästan lika lång tid var han medlem af stadsfullmäktige. Vidare var han under en följd af år ledamot af byggnadsnämnden och städernas brandstodskommitté.

R. V. O. 1896.

Död d. 5 mars 1907 i Uppsala och begrafd därstädes.

Ogift.

LINDSTRÖM, ANTIMUS HJALMAR GUSTAF. Född d. 27 april 1851 i Landskrona.

Föräldrar: Skomakarmästaren SVEN JOHAN LINDSTRÖM, född d. 6 juni 1829, död d. 12 okt. 1879 och MARIA PERSSON, född d. 17 juni 1825, död d. 19 nov 1901.

Efter skolstudier vid Landskrona läroverk, antogs L. 1867 till elev å apoteket Hjorten i Lund, där han aflade farmacie studiosi-examen d. 15 aug. 1871. Konditionerade därefter å apoteken i Värnamo och Ängeln i Stockholm. Efter att d. 30 maj 1879 hafva absolverat apotekarexamen tjänstgjorde han på apoteket Bäfvern i Härnösand till 1880, därefter på akademiapoteket Kronan i Uppsala till 1898. Erhöll d. 10 dec. 1897 personligt privilegium å apoteket Kronan i Landskrona, hvilket apotek af honom inrättades. D. 13 dec. 1907 fick L. transport till akademiapoteket Kronan i Uppsala, på hvilket han fullgjort största delen af sin farmaceutiska tjänstgöring.

L. var synnerligen intresserad för tillvaratagandet af våra inhemska medicinalväxter och har genom undervisning sökt intressera landtbefolkningen härför. Därjämte har han verksamt bidragit vid anläggningen af medicinalväxtodlingen Esperanza vid Landskrona.

Död d. 21 jan. 1911 i Uppsala.

Gift d. 14 febr. 1895 med HILMA KRISTINA HEDLUND, född d. 22 maj 1864, dotter till skräddarmästaren CARL OLOF HEDLUND och ALBERTINA EDMAN.

Barn: TORSTEN OLOF HJALMARSSON, född d. 19 juni 1897.

DELPHIN, THEODOR (THORE). Född d. 19 juni 1868 å egendomen Stubbegården i Örslösa socken, Skaraborgs län.

Föräldrar: Godsägaren VICTOR THEODOR DELPHIN, född d. 22 mars 1823, död d. 29 febr. 1912, och EMMA GUSTAVA OTTERSTRÖM, född d. 5 juni 1834, död d. 10 dec. 1890.

Efter studier vid allmänna läroverket i Skara åren 1878—83 antogs D. d. 17 juli sistnämnda år till elev å apoteket i Ängelholm samt aflade farmacie studiosi-examen d. 24 jan. 1887. Tjänstgjorde därefter på samma apotek till sept. 1893, då han inskrefs vid farmaceutiska institutet. Efter d. 17 maj 1895 aflagd apotekarexamen förestod D. sommaren s. å. apoteket i Nora och tjänstgjorde därefter på apoteket i Höganäs till mars 1897. Den 1 april d. å. mottog han anställning som analytiker på instruktionsapoteket Nordstjärnan i Stockholm, hvilken plats han behöll tills den med nämnda apotek förenade drogaffären år 1910 öfvergick till apoteket Vasen darsammastades, å hvilket D. fortsatte sin tjänstgöring till sept. 1912. D. 24 maj sistnämnda år erhöll D. personligt privilegium å akademiapoteket Kronan i Uppsala och tillträdde detsamma efter d. 29 nov. s. å. godkänd afsyning; innehar därjämte brunnsapoteket vid Sättra brunn.

Under åren 1907—1912 var D. redaktör för Svensk farmaceutisk tidskrift.

Delphin har varit verksam medlem af Farmaceutiska föreningen och tillhörde några år dess styrelse; 1906—07 var han dess vice ordförande samt åren 1902—07 och 1911—13 ledamot af dess nämnd. År 1903 deltog han på uppdrag af civildepartementet i den då anordnade metodpröfningen för kvantitativ bestämning af arsenik i handelsvaror.

Under studietiden tilldelades D. Wallerska stipendiet. År 1906 erhöll han Carl Wilhelm Sebardts stipendium för deltagande i VI internationella kongressen för tillämpad kemi, som då hölls i Rom, samt tilldelades s. å. Svenska läkarsällskapets jubileumspris för »Kommentar till Svenska farmakopén». År 1909 åtnjöt han understöd af statsmedel för deltagande i

den då i London sammanträdande VII internationella kongressen för tillämpad kemi.

Från trycket har Delphin utgifvit (tillsammans med Gust. Fr. Bergh, A. Blomqvist och R. Westling): *Kommentar till Svenska farmakopén, Pharmacopoea Suecica, Ed. VIII, 1904—06.* Af hans öfriga arbeten, som, frånsedt ett par reseberättelser, skildrande förloppet af de ofvan nämnda kemistkongresserna, väsentligen röra sig på den farmaceutiska analysens område och i hufvudsak grunda sig på egna rön, gjorda på apoteket Nordstjärnans, resp. Vasens laboratorium, märkas följande: *Bestämning af brytningsindices såsom pröfningsnorm för flyktiga oljor* i Meddelanden från farmaceutiska föreningen 1900; *Om bestämning af svafvelhalten i Hepar sulfuris* i Farmaceutiska föreningens förhandlingar 1905, belönad med Farmaceutiska föreningens Scheelepris; *En ny metod för pröfning af tolubalsam* i Svensk farmaceutisk tidskrift 1907; *Om pröfning af perubalsam* i Svensk farmaceutisk tidskrift samma år; *Konstgjord kamfer* i Svensk farmaceutisk tidskrift 1910; *Om värdebestämning af formalinsåpa* i Svensk farmaceutisk tidskrift 1910; *En obeaktad förorening i ättiksyra* i samma årgång; *Om naturlig och konstgjord honung* i Svensk farmaceutisk tidskrift 1911 m. fl. Härtill kommer ett antal referat, litteraturanmälningar samt uppsatser i yrkesfrågor, hufvudsakligen införda i Svensk farmaceutisk tidskrift.

Ledamot af Svenska läkaresällskapet 1907.

Gift d. 26 okt. 1904 i Stockholm med SIGRID MARIA EKMAN, född d. 23 febr. 1871, dotter till rektorn vid läroverket i Borgholm fil. doktorn ERNST LEONARD EKMAN och MARIE ASCHIER.

Barn: ELSA MARIA, född d. 29 juni 1905.